

40649.

Brstje

iz vrta slovenskega
pesništva.

Natrgal

dr. Josip Lourenčič.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Celovec 1918.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Brstje

iz vrta slovenskega pesništva.

Natrgal

dr. Josip Lovrenčič.

•••••

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Celovec 1918.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

40649

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

UVOD.

Brstje“ — čemu ne: „Cvetje“?

V „Glasniku“ smo naznanili „Cvetje iz vrtov slovenskega pesništva“.

Vojska je, a vojska mori cvet ne le naših mož in mladeničev, ampak prerada tudi cvetove pesništva. Mohorjevi družbi je vojska zavrla cvetno pripravo in opremo nameravane izdaje najlepših naših pesmi z uvajajočimi življenjepisi naših pesnikov in pesnic.

Vsakega pesnika in pesnice življenje bi se imelo lepo mikavno opisati, doba, razmere in delovanje jasno orisati. Pesnikov trudoljubno delovanje naj bi nas podžigalo, njih ljubezen za vse dobro, lepo in blago nas vnemala in ogrevala. Slike njih obličja bi nam predočevale njih zunanjost, slike rojstne hiše, rojstnega kraja in spomenikov, ki jih je stavil hvaležni narod njihovemu spominu, bi nas zavzemale, nam budile domovinsko in narodno zavednost. — Vse to mora izostati v tej zbirki, ker vojska zavira nabavo vsega tega.

Nabiratelj pričujočih pesmi, g. profesor dr. Josip Lovrenčič, imenuje tu nabrane in izbrane pesmi: lirske pesmi.

On piše v svojem uvodu pesmim tako le: „Pesmi delimo v lirske in epske. Lirske pesmi so one, ki izražajo vse, kar se giblje v naši notranjosti. Izraz „lirski“ izvira od grške besede „lira“, t. j. godalo, s katerim so spremljali grški pesniki svoje pesmi. Lirska pesem je bila — prva; ker prva vzvišena beseda je bila izraz — notranjosti, je bila lirska.“

Na prvo mesto lirske spada nabožna pesem, ki je pa ne nahajamo v „Brstju“, pač pa je pričakujemo v izobilju na prvem mestu pesništva v prihodnjem „Cvetju“.

Posebna vrsta lirike je ljubavna ali erotična pesem. Tudi takšne je nekaj med „Brstjem“. Medsebojna ljubezen obojih spolov je prevelikega pomena za človeški rod; po namenu Stvarnikovem ima vabiti, nagibati in pripraviti ljubeči srci na zakonsko združitev ter njiju okrepiti za vneto delavnost in medsebojno požrtvovalnost. Seveda ima ljubezen lahko kakor svoje blagosti tudi svoje bridkosti in težave, dostikrat tudi svoje prevare in zmote; nečuvana, neobvladana po pameti in milosti, zaide v nesrečno ljubezen ali pa se prevrže v v grešno zablodo, ki ne zasluži več lepega imena ljubezni. Tudi take slučaje opeva lirska pesem, in sicer, če svareč in ostrašujoč, je to dobro, нравno; če bi pa bilo opevanje grešno-mikajoče ali greh odobrujoče, bi bilo to nenravno, grešno.

V pričujoči zbirki najde dragi čitatelj razun lirskih izbranih pesni njim za uvod tudi nekaj življenjepisne tvarine. To so pa samo odlomki iz obširnega literarno zgodovinskega in kritičnega spisa, ki ga je g. pisatelj namenil svoji zbirki ter posameznim dobam in strujam pesništva za uvod in razlago, in ki ga ni bilo mogoče objaviti v celoti, ker se je knjiga morala skrajšati.

Celovec, dne 9. vinotoka 1917.

Družba sv. Mohorja.

Valentin Vodnik.

(1758—1819.)

Novo dobo naše slovenske umetne pesmi začenjamo z Valentinom Vodnikom. Rojen je bil — kakor sam piše — „3. svičana 1758 ob 3. uri zjitra v' Gorni Šiški na Jami per Žibertu...“ O svoji prvi mladosti nam pove:

„Devet let star popustim jegre, luže inu dersanje na jamenskeh mlakah, grem volan v' šolo, ker so mi oblubili, de znam nehati, kader očem, ako mi uk ne pojde od rök. Pisati in branje me je učil šolmaster Kolenec 1767; za prvo šolo stric Marcel Vodnik franciskaner v' Novim mestih, 1768 inu 1769. Od leta 1770. do 1773. poslušam pri jezuvitarjih v Lublani šest latinskih šol. Tiga leta me ženejo muhe v' klošter k' franciskanerjem, slišim visoke šole, berem novo mašo, se z oblubami zavežem; l. 1784. me Lublanski škof Herberstein vun pošle duše past.“

Prišel je tedaj v Soro, kjer je bil od 10. aprila 1784 do 15. febr. 1785. Pozneje je bil kaplan v Ribnici, odkoder je prosil 4. avg. 1792 briksenskega škofa za kaplanijo na Blejskem gradu, a je prišel v Gorjuše — Koprivnik. Dne 1. avgusta 1796 je prišel v Ljubljano k sv. Jakobu; 1798 je postal učitelj poetike ali pesništva na gimnaziji in učil tudi druge predmete, za časa Francozov 1810 je bil ravnatelj gimnazije in nadzornik začetnih šol in vodja umetniški in rokodelski šoli. Potem, ko je l. 1813. postal pod avstrijsko vlado učitelj zgodovine in zemljepisja in začasen voditelj normalnih šol, se je l. 1814. radi svoje „Ilirije oživljene“ zastonj poganjal za stolico italijanščine in zgodovine na ljubljanskem liceju. L. 1814. je bil upokojen z letnimi 200 gld. Dne 8. januarja l. 1819. je umrl.

To so podatki o „službenem“ Vodniku. O Vodniku pesniku in o osebah, ki so vplivale nanj, poslušajmo spet njega samega.

„Kranjsko me je mati učila, nemško inu latinsko šole; lastno vesele pa laško, francosko, inu sploh slovensko. Kamenje poznati sem se vadal 1793.“

Z' očetam Marka Pohlin diskalceatom (bosonogim) se izanim 1773. l., pišem nekaj kranjskiga, inu zakrožim nekatire pesme, med katirimi je od Zadovolniga Kranjca komaj enmalo branja vredna. Vselej sim želel kranjski jezik čeden

narediti. Baron Žiga Cojs (Zois) inu Anton Linhart mi v leti 1794. naročita Kalender pisati, to je moje prvo delo, katiro tukaj vsim pred oči postavim, de se bodo smejali, inu z me-
noj poterplenje imeli. Če bom živel, očem še katiro novo
med ljudi dati, naši nastopniki bodo saj imeli kaj nad nami
popravlati inu brusiti. (Pisano na Gorjušah v' bohinskih gorah
1. Rožnicveta 1796.)“

Pohlin-Cojs! Ti dve imeni značita pot Vodnikove
pesmi. Ob „Pisanicah“ je pesnil v Pohlinovem jeziku in v kla-
sičnem (rimskih in grških pesnikov) duhu ko drugi slabe pesmi —
z izjemo Zadovoljnega Kranjca, katerega mu je pohvalil Cojs.

Baron Žiga Cojs, r. v Trstu 23. nov. 1747 kot sin druge
žene Mihaela Angela Cojsa, Ivane r. pl. Kapus. Pozneje so se pre-
selili v Ljubljano, kjer je Žiga dokončal višje šole in odšel nato
študirat na viteško akademijo v Reggio (na Laškem), odkoder ga
je pozval stari oče domov in mu izročil veliko obrt in kupčijo z
železom. Da bi se upotil v izdelovanje dobrega železa in jekla, je
potoval po Nemškem, Holandskem, Angleškem, Francoskem in Laškem.
Na Gorenjskem v Bohinju je imel svoje fužine, ki so dobro delale.

Tako je bil Cojs gmotno dobro stoječ veleobrtnik. A ni bil
udarjen samo na gmotno stran — sè svojimi študijami in na pot-
ovanjih se je tudi visoko izobrazil in je v domovini potem blagodejno
vplival sè svojim globokim umevanjem umetnosti. — V Ljubljani so
se zbirali v njegovem domu začetniki slovenske književnosti, med
njimi Anton Linhart (r. 11. decembra 1756 v Radovljici — umrl
14. julija 1795 v Ljubljani) in Jernej Kopitar (1780—1844), znani
naš slovničar-jezikoslovec. Anton Linhart je početnik naše dramatike.

Cojs sam je priredil večkrat slovenske pesmi, katere so
laški igralci med igrami na ljubljanskem odru peli. —

Valentin Vodnik je prišel v stik s Cojsom že v Bohinju. Ustno
in pismeno sta občevala in sad tega je bil, da se je začel Vodnik
zavzemati za narodne pesmi, katere je med prvimi nabiral
in se učil ob njih. Zavzemanje za narodno pesem je prišlo iz Nem-
čije (Herder). Cojs in Linhart sta živela v duhu časa in Vodnik jima
je sledil. Ni nabiral samo narodnih pesmi, opustil je staroklasične
vzorke in pel v duhu narodne pesmi. Prav in dobro mu je prišlo,
da je živel na kmetih, kjer je poslušal živi narodni jezik in se ob
njem otresel Pohlinovih bukovskih novotarij in zmed. Ko je prišel
na Cojsovo prizadevanje v Ljubljano, je vse bolj razživil svoje knji-
ževno delovanje. V „Pratkah“ (1795—1797) in „Lublanskih No-
vicah“ 1797—1800 je priobčeval poleg pesmi vsemogoče stvari.
Poslovenil je v tej dobi Kotzebuejevo igro Der Hahnenschlag —
Tinko Petelinček, ki so jo l. 1803. igrali na ljubljanskem odru. Oči-
vidno tudi tu Cojsov in Linhartov vpliv. Pisal je tudi šolske knjige.
L. 1806. je izdal svoje „Pesme za poskušino“, l. 1809. „Pesmi za
Brambovce“. Ti dve zbirki začenjata samostojno novo dobo naše
pesmi. Duh narodne pesmi veje v njih. Domača zemlja
in naše srce v nepokvarjeni naši govorici. S tem je
označena pot, na katero je stopil pozneje France Prešeren.

Pravilo.

Naj pesem umétna,
Naj mérjena bo,
Nikdar ni prijétna,
Če žali uhó.

Dramilo mojih rojakov.

Slovén'cl tvoja zemlja je zdrava,
In pridnim nje léga kaj prava.

Polje, vinograd,
Gora, morjé,
Ruda, kupčija
Tebe redé.

Za uk si prebrisane gláve,
Pa čedne in trdne postave,

Išče te sreča,
Um ti je dan,
Našel jo boš, ak'
Né si zaspan.

Glej, stvárnica vse ti ponúdi,
Iz rok ji prejémat' ne mudi!

Lénega čaka
Strgan rokáv,
Pal'ca beraška,
Prazen bokal.

Zadovoljni Kranjec.

Od straže hrvaške
Mi solnce izide,
V vinógrade laške
Za góro zaide:

Z beneškega morja
Jug čelo potí,
Od štajerca burja
Po leti hladi.

Imam oblačilo
Domač'ga podlana,*
Ženica pa krilo
Iz prav'ga mezlana;

Se sveti na lice
Ko pírh moj škrlát,
Nje šapelj, iglíce,
Nje modrec je zlat.

Orjéjo konjiči
Za hajdo, pšenico,
Nevtrudni deklíči
Pa bélijo tančico;
Kaj maram, jaz kruha
Prislužim zadost',
Ni sile trebuha
Po svetu mi nos't.

Rad plešem okrogle,
S petáma glas dajem,
Premêtem vse vogle,
V dva cépa se majem;
Nožica pa Min'ce
Za mano drobní,
Pobira stopinj'ce,
Se v kroge vrti.

* Podlan (Vodnik ima po gorenjskem narečju: „padván“) je drugi, pozni lan, ki se seje o sv. Jakobu ter je slabši od prvega; prvi, zgodnji lan se seje pa spomladi.

Na žgancih tropíne
 Pa kislega zelja,
 Bob, kaša, vse mine,
 Ko pridem od dela,
 Al' bodi pogača,
 Klobasa al' sok,
 Al' kar se obrača
 Na ražnu okrog.

Za vsako povelje
 'Mam židano voljo,
 Za brambo dežele
 Al' hóditi v šolo;
 Povsodi se maham
 Ko čvrst korenják,
 Pa delam, pa baham,
 Pa pijem tobák.

Jeklénice.*

Ne prašam, ne baram,
 Kaj godci pojó;
 Le samo to maram,
 Da kladva tekó.

Piščali debéle
 Zdol v ješo grmé,
 Da iskre veséle
 Nad streho leté.

Cigan se prevrne,
 Zapoje: ci-bú!
 Od strune srebrne
 Ni lepši glasú.

Pa kota vže rase,
 Mašelj se varí,
 Se óglja napase,
 Pod kladvo hití.

Ta tanka — ta tosta
 Prepéva ves dan:
 Bolj zrna je gósta,
 Bolj mojster iskán.

Kratka pa krepka.

Kdor bíje tovarše
 S polenom, ni moj:
 Za dom naj se mahne
 U trdemu boj'!

* Jeklenice. Nemško: Stahlwerk. Pesem je gotovo nastala v Bohinju, kjer je Vodnik ogledoval Cojsove fužine. — Cigan, to je železna pogača (die Luppe). „Ci-bú“ je posnemanje glasu, ki ga da „pogača“, ko se prevrne. — Piščali mehov, ješa (iz nem. die Esse) = kovaško ognjišče, kjer se vari železo. — Kota = topljen kos železa. — Mašelj = meselj (kos železa). Ta tánka — ta tolsta! je posnemanje vdarcev kladev. „Bolj zrna je gosta“, bolje ko je skovano železo, bolj ko je zrno gosto, fino — boljši mojster ga je imel v rokah.

Radovoljni brambovci.*

Presvetli cesar vabi nas
Na domovine bran!
Grmi že mesto, trg in vas
Ven k praporu na plan.

Na prapor ta priségamo,
Nam priča je nebó:
Da kamor pojde, pojdemo,
Veselje nam je to.

Pred nami gre visók vojščák,
Cesarskega rodú,
Za njim hiti, kdor je junák,
In ne pozná strahú.

Sovražna roka še nikjér
Ni boja žugala;
Le skrb nas je za ljubi mir
Na brambo združila.

Da je pravična vojska ta,
Nam pamet govori,
Se v tujo sužnost ne predá,
Kdor se Boga boji.

Če naš'ga kaj prevzetniki
Od nas bi hteli imeť,
Mi srčni radovoljniki
Jih čmo nazaj povret'!

Mi brambovci ne iščemo
Kraljestva tuj'ga v last,
Za svoje se potezamo
In za dežele čast.

Za božjo reč namerjen bod'
Ognjéni strel in meč!
Za svetlega cesarja rod
Na vojsko hčemo teč'.

Ohranit' je to vsak dolžán,
Kar je najljubše kom',
Za mater, oča stojmo v bran,
Za deco, ženo, dom!

Zdaj potrdimo bratovšč'no,
Naj róko vsaki dá,
Da se prisega naša bo
Povsod razlégala!

Brambovska molitev.

Mogočni Bog!
Tvoj dih je stvaril solnca nove,
Tvoj dih je v stani podret' svetove,
Zato pohlevno molimo te:
Obrni milostiv obraz
Na brambo našo in na nas!
Pred sodbo kliči sovražnike —
Usliši nas Bog!

* Radovoljni brambovci = prostovoljni strelci naših dni. Ko so poslali v Ljubljano nemške brambovske pesmi, da bi jih za Slovence predelali, so odgovorili, da imajo že Vodnikove. Nanašajo se na boje s Francozi. Vodnik je zbirki dodal „Predgovor“, katerega zaključuje: „Pojte tedaj, ljubi Slovenci! te pesmi, v nemajte se s petjem k pravemu junaštvu, k brambi našega sv. cesarstva, kar dopolniti nam Bog večni pomagaj!“ — Pesmi so nam danes dosti bliže — ker smo živeli podoben čas, ko pred stoletjem.

Mogočni Bog!
 Sovražnik nas hče pódse správit',
 Posilit', ropat' in podavit';
 Če ti nam češ na strani stat',
 Odbili ga bomo ročno proč,
 Iz tebe izvira naša moč,
 Si rajši smrt ko sužnost zbrať —
 Usliši nas Bog!

Mogočni Bog!
 Napúh njegov prezgodaj baha,
 Za té ne mara, nima stráha.
 Potrđi ude nam tvoj dih!
 Ti srca šteješ, ne ljudi;
 Če ta prevzetnik prigrmi,
 Ko pleve ga skropi tvoj pih —
 Usliši nas Bog!

Napítek.

Pripékal je denášnji dan,
 Na žejo grede pit',
 Sovražnik je podrt, ugnán,
 Le brž si ga nalit':
 Kar je možá,
 Mi trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Junáči vince ga zarés,
 Kdor možki imá občút,
 Igrá mu puške trd oblés,
 Zadéva mu nje bút;
 Kar je možá,
 Mi trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Med nami nobene šeme ni,
 Da bi mož le v sanjah bil,
 Če pride vrag, če privrši,
 Bo t'koj ga v beg podíl:
 Kar je možá,
 Mi trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Kdor trdno suka v boju se,
 Sovrage drega vznák,
 Ko zíd nevmáknen biti vé,
 Korén je ta junák!
 Kar je možá,
 Mi trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Komúr nevarnost mar' ni nič,
 Ki urno dere v boj,
 Ki ročno buta mu glavič,*
 Na mah pripravljen t'koj,
 Se čuti možá,
 Mi trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Kogár ne straši peklénski vrág,
 Ga gre podret na tla,
 Gotov mu vselej je premág,
 Smrt njega ne vkonča:
 Je kaj možá,
 Naj trči ga!
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Navratnika kir zapodi,
 Potépní dá mu list,
 Deželes njemu prevdobi,
 Resnično reče tist:
 Sem kaj možá!
 Ta trči ga.
 Kaj? Vi vsi? — Da, mi vsi! — Že veljá!

Premaga. **

1814.

Cesarja pregnala
 Hud vojni sta krik,
 Francozu sta dala
 Pravičen mejnik.

Mladeniče uhájo,
 Kdar stavijo mejó,
 Nas plésat' ravnájo,
 Nam godce dájó.

Spomin bo: Kdaj zmote,
 Kdaj spor je minul,
 Kdaj mir nam dobrote
 Na zemljo izsúl.

Plešímo, pozabljen
 Poberi se prepír!
 Ukájmo, povabljen
 Z nami rájat si, mir!

* Glavič = bojni kij, buzdovan.

** Premaga. — Namreč avstrijski cesar Franc I. in ruski car Aleksander sta s pomočjo zaveznikov premagala Napoleona I. 1814.

Kós in brézen.*

Kos prepeva, gnjéздо znaša,
Lepo brezen gori gre,
Smeje se in kosa vpraša:
„Poješ tako zgodaj vže?“

„Kdo bo branil kosu peti?
Ženil se je včeraj brat,
Jutri mislim ljubo vzeti,
Ravno vabim, bodi svät!“

„Vse prezgodaj ti ropočeš,
Veš, da šele gori grem?“
„Gor' al' doli, kamor hočeš,
Da se ženim, le to vem.“

Dobre volje uka, raja,
Štirje godci mu pojó!
„Bom za vreme prašal mlaja?
Saj vijol'ce že cveto!“

Bréznov ščep se ves prevrne,
Goni megle, burjo dá,
Hrib, doline sneg pogrne,
V mrazu vmira vijolica.

Doli brézen mém' pridsne:
„Kaj ti je kos? ne poješ več?“
„Eh, kaj? — brat mi včeraj zmrzne,
Danes pa je moja preč!“

Kamor tvoja sla ti kaže,
Preveč nagel ne smeš bit'!
Stara prat'ka nam ne laže:
Brezen ima rep zavít.

* Kos in brezen. „Kos in sušic“ jo je naslovil sam Vodnik, a udomačila se je pod gornjim naslovom, ki izvira od Fr. Levstika. Brezen = marec. Pesem je basen. Pod basnijo razumemo pesem ali pripovedko, v kateri nastopajo živali ali sploh stvari in govorijo in se obnašajo kakor človek. Iz dogodka samega v basni povzamemo lahko sami nauk, ki se nanaša na človeka, ali pa ga pisatelj še izrecno poda.

Tekica.

Tékica teče
 Pod goró,
 Igla ji plava
 Pod bradó,
 Peska ne takne
 Se z nogó.
 Štirje junaki
 Pa za njó,
 Da prah kadí se
 Pod petó.
 Oča jim pravi
 Pa takó:
 Kir jo doteče,
 Tega bo!

Ribič.

Je Dragovan ribič,
 Postrvo loví,
 Ji trnek ponuja,
 Dokler jo dobí.

Voznik.*

Črez hribe ne morem,
 Po polji ne smem,
 Je cesta okoli,
 Pa zá-njo ne vem.

Konjiči so slabi,
 Moj voz pretežák,
 Hoj, vstani mi Urška,
 Priprege iskát.

Priprege imet hočeš,
 T'koj sama jo dam,
 Konjiče, voliče
 Napasene 'mam.

Voznik češ moj biti,
 Večerjo ti dam,
 Gos, raco pečeno
 Pripravljeno 'mam.

Me hčeš poročiti,
 Pit' rada ti dam,
 V kamri za zglavjem
 Bariglico 'mam.

Je gosko pojedel,
 Bariglico izpil,
 Konjiča zasedel,
 Jej fige molil.

* Voznik je narodna pesem, ki jo je zapisal Vodnik in se lahko kó druge uvrsti med njegove. V zbirko sem jo vzel, da ima čitatelj jasen dokaz, kako se je Vodnik učil ob narodni pesmi, kar vidimo iz naslednje pesmi „Moj spominik“.

Moj spominik.*

Kdo rojen prihodnjih
Bo meni verjél,
Da v létih nerodnih
Okrogle sem pel?

Redíla me Sava,
Ljubljansko poljé,
Navdale Triglava
Me snežne kopé.

Ni žvenka, ni cvenka,
Pa bati se nič;
Živí se brez plenka
O petju ko tič.

Vršáca Parnása
Zgolj svojega znam,
Inacega glasa
Iz gosli ne dám.

Kar mati je učila,
Me mika zapét',
Kar starka zložila,
Jo lično posnéť.

Latinske, helenske,
Tevtonske učim,
Za pesmi slovenske
Živim in gorim.

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó,
Dovòlj je spomina,
Me pésmi pojó.

»Pratke« za leto 1814 prerokba.

Lanska pratka stavi:
Železen tresk in bronov grom,
Letošnja pa pravi:
Očeta, pokoj, mir dobom.

* Moj spominik, ki je zložen v isti meri kakor „Voznik“, dokazuje, da se je Vodnik učil pesniti ob narodni pesni. — Parnas je bogovom, zlasti Apolonu in Muzam (boginjam umetnosti) posvečena gora na Grškem, ki so jo nekdanji grški pesniki opevali; je torej sploh: gora pesništva ali pesništvo samo. — Vršac je gora v triglavski skupini; na Vršac je zložil Vodnik tudi pesem. — Latinske, helenske, tevtonske učim, namreč latinske, grške in nemške pesmi dotičnih klasikov ali vzornikov pesništva.

Anton Martin Slomšek.

(1800—1862.)

Posebna osebnost dobe, ki je tiho in uspešno delala na polju slovenske književnosti na Koroškem in na Štajerskem, je Anton Martin Slomšek. Rodil se je 26. novembra 1800 na Slomu blizu Celja. Študiral je v Celju, v Ljubljani, kjer je bil pol leta Prešernov součenec, in v Senju. Bogoslovje je obiskoval v Celovcu in bil 1824 posvečen v mašnika. Kaplanoval je od tega leta do 1829. na Bizeljskem in pri Novi cerkvi blizu Celja, nakar je prišel za spirituala v celovško semenišče, kjer je slovenske bogoslovce posebno vneto uril v slovenščini. L. 1838. je postal dekan in šolski nadzornik v Vuzenici ob Dravi, 1844. kanonik in nadzornik v Št. Andražu na Koroškem, 1856. opat v Celju in isto leto še knezoškof lavantinski. Umril je l. 1862. v Mariboru.

V kratkih vrstah je podano tako Slomškovo življenje, ki obsega toliko blagoslovljenega truda in dela in uspehov kot malokaterega ali pa nobenega izmed Slovencev. Obširen opis čitaš lahko v knjigi „Anton Martin Slomšek“, ki jo je izdala ob stoletnici rojstva hvaležna mu Družba sv. Mohorja. Ona Slomška časti za svojega duhovnega ustanovnika.

Nas zanima tu v prvi vrsti Slomšek-pesnik.

Kot pisatelj je znan po svojih molitvenikih, katehizmu, abecedniku, berilih za ljudske šole, povestih za otroke, Blažu in Nežici itd.

A znan je tudi kot pesnik, če ne drugače, po svojih zdravicah: „Sloven'c Slovenca vabi...“ in „En hribček bom kupil...“ Motil pa bi se, kdor bi mislil, da ni zapel drugih. Celo vrsto jih imamo in že zgodaj — če ne prej, l. 1825. gotovo — je začel peti. L. 1846. je začel izdajati „Drobtinice“, učiteljem in učencem, starišem in otrokom v pouk in kratek čas. V njih je priobčeval poleg drugega tudi svoje pesmi, ki jih sedaj delimo v Pesmi veselih otrok, Pesmi za kratek čas, Poštene zdravice, Basni in prilike, Različne pesmi, Pobožne pesmi. (Prim. Lendovšek: Slomškovske pesmi, Celovec 1876.)

Kako je umeval in cenil Slomšek pesem, nam jako lepo pove v Drobtincah 1847: „Pesmij sladki glas“, kjer pravi: „Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa.“ Potem, ko pove, kako spremlja pesem človeka vsepovsod, nadaljuje:

„Ni jih pa tudi na svetu ljudi, ki bi rajši peli, kakor Slovenci, in lepšega dara ne vem, kakor jim čedno pesmico dati. Rečem, da je vreden sto centov zlata, ki nam da lepo novo pesem, naj bo zdravica, ali pa sveta, da je le vneto, brez vsega greha. — Lepa pesem je zlata, draga reč.“

Besede, ki jih je človek še danes lahko vesel! Ni nič čudnega potem, če je bil Slomšek navdušen za Prešerna. Razumel ga je.

Slomškove pesmi so priproste, pristrčne in vesele; nikdar ne pozabi v njih pokazati v nebó, ali vplesti primeren nauk. Sam pove v pesmi „Vodniku“, da se je pri njem učil in ob njem navdušil za slovensko pesem. Jezik njegov je lep in čist.

Na vsak način: Slomška moramo šteti po njegovih pesmih in spisih med dobre slovenske pesnike, med vzornike v slovenski pisavi.

Tri najlepše rožice.

Tri rožice v našem naj vrtu cvetó:
Ta prva je roža veselja;
Naj vselej opleta nam našo glavó,
Pravična naj spolni se želja!

Tri rožice v našem naj vrtu cvetó:
Nedolžnosti lilija druga;
Lepota to našega srca naj bo,
Da vest nam kaj hud'ga ne žuga.

Tri rožice v našem naj vrtu cvetó:
Zelen rožmarin pa ta treka;
Na grobu naj našem usajena bo,
Zelena od veka do veka! 1833.

Sedanji svet.

Nas poštenost zapustila,
In odkritosrčnost spi;
Je pobožnost v kot se skrila,
Za pravico pota ni.

Zdaj ljubezen omaguje,
Dobrotljivost v ječi je;
Prava vera ugašuje,
Čednost pa za kruhom gre.

Zdaj resnica pokopana,
In zaupanje norí;
Sramežljivost je zaspana,
In na steni vest visí. 1833.

Zdravica Slovencev.

Sloven'c Slovenca vabi:
Če se ti pit' ne gabi,
Pa pridi v gor'co k nam,
Smo dobre volje tam.

Bomo eno zapeli,
Da bomo vsi veseli,
Vsa žalost naj nehá,
Kjer vince je domá.

Visoke so gorice,
In žlahtne so trtice,
Ki pri nas rastejo,
Nam vince dajejo.

Vinograd obdelovati,
Slovenec mora znati;
Kdor delal prav ne bo,
Naj pije le vodó!

Tud' trte se solzijo,
Preden vince rodijo;
Naj tudi se potí,
Kdor vince pit' želí.

Kdor vince prav zavživa,
Veselje v srce vliva;
Če srce dobro ni,
Ga vince le skazi. —

Zdaj kupice nalijmo,
Na zdravje tvoje pijmo,
Ki si povabil nas,
Da nam je kratek čas!

Napij še ti zdravíco,
Na družbe veselico!
Če prazen bo bokal,
Boš pa za druž'ga dal!

1825.

Veseli hribček.

En hribček bom kupil,
Bom trte sadil;
Prijatelje vabil,
Še sam ga bom pil.

Že čriček prepeva,
Ne more več spat';
V trgategv veleva,
Spet pojdemo brat.

Tam gori za hramom
En trsek stoji;
Je z grozrdjem obložen,
Da komaj drží.

Konjički škrebljajo,
In vozijo težkó,
Ker vince peljájajo,
Ki je močno sladkó.

Prelepo rumeno,
Ko čisto zlató. —
Le pijmo pošteno
Prežlahtno blagó! 1833.

Popotnica vojaška.

Leží, leží ravnó poljé,
Po polji bela cesta gre;
Po cesti krepko stopajo,
Prelepi mladi fantje so.

— Zdaj z Bogom, vi prijatelji,
Vi bratje, sestre, stariši!
Na vojsko gremo zdaj za vas,
Mogočen vojvod kliče nas.

Oj, hóla, hóla! Fantje vi!
Kamo ste se namenili?
Se hočete podat' od nas,
Ki ljubimo iz srca vas?

Slovenci zdravi in mladi,
Smo čvrsti, kakor glive, vsi:
Imamo srce ino moč,
Premagali bomo gredoč.

Veselo hočemo zapet',
V Bogá zaupanje imet';
Pogumno bomo streljali,
Sovražniki pa bežali.

Le naj ropoče in bobni,
Iz tisoč topov naj gromi;
Naj krogle križem švigajo,
Slovence še bolj vžigajo.

Pred nami pada vse okrog,
Za nas skrbi naš ljubi Bog.
Ne bode nas vlovila smrt,
Čeprav bi pekel bil odprt.

Mladenči srčni bodimo!
Bog Sabaot nas varoval bo:
Sovražnika požene strah
Pred nami kakor veter prah.

1851.

Č a s.

Tiho nam tečejo dnevi in leta,
Pridejo ino odidejo v vek;
Gore postavi jim celega sveta,
Trud je zastoj jim zajéziti tek!
Dnevi le ženejo ure, minote,
Kakor valovi se hitro podé,
Nesejo s sabo težave, dobrote,
Nič jim ostati na svetu ne smé.

Časa tekočega moč je velika,
Njemu ukloni se vsaka oblast;
Naj se nebeškega stropa dofika,
Mora počasi se nagnit' in past'!
Stolpi iz rezan'ga kam'nja visoki
Sčasoma tudi poderejo se,
Ino prepadi še tako globoki —
Tudi po malem zasulo jih je.

Modri si čolnič čednosti napravi,
Z nauki potrebnimi se oskrbí,
Varno na potok deroč ga postavi,
Dobra si dela iz potoka lovi.
Kadar pa čolnič življenja doteče,
Stopi veselo na večnosti brod,
On za pretekli čas hudo ne reče,
Dobrega dosti nabral je svoj pot.

Tol'ke ni žalosti, ni bolečine,
Ni ga sovrašstva imel še ta svet;
Rane še bilo ni, ne opeklina,
Ki ne zacelila s časom bi spet.
Čas nam težave in križe prinese,
Rani nam srce in stori gorjé;
Ena minuta nam žalost odnese,
Ino ozdravi nam zopet srcé.

Tako odteče v globokem potoki
 Hitrega časa grenkost in sladkost,
 'Z njega zajemajo nizki, visoki
 Svojega djanja, življenja, vrednost.
 Eni se vzdigajo, ko velikani,
 Mislijo vekomaj biti gospod;
 Naglo omahnejo sreče pijani,
 Čas jih pomete in nese od tod.

Pač je potreba nam, zlatega časa
 Ne zamuditi ne ur, ne minut;
 Nikdar raztrgati zlatega pasa:
 Vsaka minuta je večnosti ud.
 Časa nam malo je Stvarnik odločil,
 Naj bi spoznali, kak drag je za nas,
 Časa nakupit' je z dobrim naročil,
 Večnosti cena sedanji je čas.

1848.

Vodniku.

Si zvezda svetla, Vodnik moj!
 Pred mano daleč hodil,
 Pa bil sem zvest učenec tvoj,
 Si me prijazno vodil.
 Prav po domače si nam pel,
 In tudi moje srce vnel:
 Naj po domače poje
 In drami brate svoje.

O petelinčeku si pel,
 Zadonel od Triglava;
 Savice pesmico zajel,
 Vir bila pesmim Sava.
 Poslušal te in sem te bral,
 Poželel, naj bi tudi znal
 Tak' po domače peti,
 Slovence oživetí.

Po lici poznal nisem te,
 Pa poznal sem po duhu;
 Otroci tvoji — pesmice —
 Živijo v lepem sluhu.
 Očetu slava brzi sin,
 So hčere matere spomin:
 Tak' hvala pesmi gladke
 So Vodniku, nam sladke!

Veselje moj'ga Vodnika
 Pač bila je gorica;
 Najslajša njemu pesmica
 Res tekla je zdravica.
 Na zdravje sladko vince pit',
 Pošteno se razveselit':
 To Slovincu je srcé,
 Najinih pesmi jedrce.

Kraljestvo nama bilo ni
 Bogastvo tega sveta;
 Slovenščina zlatá, častí
 Slovincem ne obeta.
 Zaupam pa, da bodeva
 V nebesih večno združena,
 Slovenca prav vesela
 S Slovenci slavo pela.

Dr. France Prešeren.

(1800—1849.)

V prvem letu novega stoletja — 3. decembra 1800 — se je rodil v Vrbi na Gorenjskem France Prešeren. Sedemletnega dečka je vzel k sebi ujec Jožef Prešeren, takratni župnik v Kopanju pod Šmarjem na Dolenjskem. L. 1810. ga je poslal ujec v Ribnico, kjer je hodil do l. 1812. v šolo — v Kopanju je namreč tačas ni bilo. L. 1812. je prišel v Ljubljano in dokončal 3. razred začetnih šol, ki jim je bil takrat ravnatelj Val. Vodnik. Naslednje leto je vstopil v gimnazijo, ki jo je dovršil l. 1821. z zelo dobrim uspehom. Predzadnje leto je imel v prvem tečaju za sošolca A. M. Slomška.

Jeseni l. 1821. je odšel Prešeren na Dunaj in se posvetil pravoslovnim študijam, ki jih je končal 27. marca 1828. Ta dan je bil povzdignjen za doktorja pravoslovja. O Prešernovih dunajskih letih vemo, da so bila kakor pri večini slovenskih dijakov: prvo leto je prebil v revščini, tako da je mislil dati Dunaju in pravoslovju slovo — a naslednje leto se je zaobrnilo: dobil je Knafljevo ustanovo in službo domačega učitelja v Klinkowströmovem zavodu. Dalje vemo, da je prebiral grške in latinske pisatelje in tudi laške. V dunajsko dobo spadajo prvi začetki njegovih pesmi. „Zarjavela devičica“, ki je nastala v prijateljski družbi l. 1825., je prva pesem, kolikor nam je znano. Prvotno je imela nemški naslov, ki pove, ob kaki priliki in zakaj je nastala. Iz Prešernovega pisma Čopu iz Celovca 13. februarja 1832 — Prešeren je namreč dal po dveletnem in sedemmesečnem brezplačnem delu državni službi slovo in šel delat v Celovec sodnijski in odvetniški izpit — izvemo, da je imel kot slušatelj prava četrtega letnika zvezek kranjskih pesmi, katere je pokazal Kopitarju. Kopitar mu je svetoval, naj jih po par letih popravi. Prešeren pa je razen „Povodnega moža“, „Lenore“ in „Lažnjivih pratikarjev“ vse — zažgal.

V času, ko se je pripravljajl Prešeren za rigorozne pri stricu Jožefu, tedaj župniku v Ježici nad Ljubljano, je izšla v tisku prva pesem — „Dekelcam“ (12. januarja 1827) v „Illyrisches Blatt“. Kmalu po doktoratu 1828 je nastala pesem „Nar bolši svet“ (Hčere svet).

Iz Prešernove prve — študentovske — dobe imamo potemtakem samo šest pesmi, ki pa že kažejo poznejšega mojstra. V vseh je nova poteza — do tedaj toliko kakor neznana naši umetni pesmi — poteza ljubezni. In oblika — zunanost pri vsaki drugačna, kar da že vpogled v poznejšo pestrost oblik.

V „Kranjski Čebelici“, ki jo je bil ustanovil tedanji največji učenjak slovenski, Matija Čop, leta 1830., je razvil Prešeren svoje pesniško vstvarjanje v največji meri od svojega prihoda v Ljubljano l. 1828. za časa občevanja s Čopom. Zvezek za zvezkom je prinašal njegove pesmi — vse mogoče oblike je uvedel v naše slovstvo. V tistem času je rojila „Čebelica“ in širila

med slovenski svet umetno slovensko pesem. Ob Čopovi misli-
vodnici je Prešeren proumel bistvo grške in rimske pesmi in klesal
potem v umerjenih črtah nedosežne spomenike svojih pesmi.

Po Čopovi smrti je zapel Prešeren nekaj pesmi v ljubljanskem
„Illirisches Blatt“, leta 1836. pa je izdal svojo najlepšo pesnitev:
„Krst pri Savici“.

Med tem časom je bil — od l. 1832., ko se je vrnil iz Celovca —
koncipijent pri dr. Baumgartnerju in nato pri svojem dunajskem so-
šolcu dr. Crobathu do 1847, ko je otvoril svojo pisarno v Kranju,
kjer je umrl 8. februarja l. 1849.

V zadnji dobi svojega življenja je Prešeren zbiral in urejeval
svoje pesmi, ki so izšle leta 1847. kot drobna knjižica, naslovljena:
Poezije Doktorja Prešerna. U Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik. 1847.

To je bil dogodek prve vrste. Slovenska pesem je dosegla svoj
višek v kraljestvu duha, v kraljestvu umetnosti.

Pač pa je nam obudil Čopa in Prešerna Val. Vodnik. V času, ko
se je oglašal Vodnik, sta se rodila, in ko je poučeval na ljubljanskih
šolah, sta ga poslušala Matija Čop in France Prešeren — poz-
nejša velikana v naši književnosti. Previdnost je hotela, da sta ob
Vodnikovi popevki, ob njegovi besedi rastla in nastopila veliko
poslanstvo — nove, svetle poti naši pesmi.

Matija Čop se je rodil 26. januarja l. 1797. v Žirovnici na Go-
renjskem. Desetleten deček je odšel l. 1807. v Ljubljano, da bi študiral;
a ob vpadu Francozov je zbežal domov, kjer ga je potem učil profes-
sor Janez Krsnik, ki je bival tedaj doma v Mostah. Leta 1810. je
dovršil normalko, t. j. tedanjo ljudsko šolo, in do 1816. latinske šole.
V tem letu je odšel na Dunaj, da bi se posvetil modroslovju, a na
materino željo se je vrnil in vstopil v ljubljansko semenišče, kjer je
ostal tri leta. Poklica za duhovniški stan pa ni čutil v sebi in zato
je napravil 2. decembra 1819. profesorski izpit in prosil za profesorsko
mesto v Zadru, a imenovan je bil v Dubrovnik. Tja doli ni hotel.
Naslednje leto je bil nameščen na Reki, kjer se je поблиže seznanil
s hrvaščino in imel tudi priliko priučiti se angleščini. L. 1822. je bil
prestavljn na gimnazijo v Lvov, kjer je poučeval od l. 1825. do 1827.
tudi na vseučilišču. L. 1827. se je vrnil v Ljubljano kot humanistični
profesor poetike, a že l. 1830. je bil imenovan za stalnega bibliote-
karja v licejski knjižnici. To službo je opravljal do svoje zgodnje
smrti 6. julija 1835. Utonil je v Savi, ko se je v njej kopal.

Čopa moramo omeniti v zgodovini naše pesmi, dasi sam ni bil
pesnik in nam je spisal samo zgodovino našega slovstva od
l. 1550. do 1830. Velepomemben je, ker je v Ljubljani zbral prijatelje
naše književnosti in osnoval s Prešernom, Kastelicem in Zupanom
glasilo naši pesmi — „Kranjsko Čebelico“, ki je izhajala od
leta 1830. do leta 1834. (štirje zvezki); leta 1848. je izšel peti in
zadnji zvezek. Sodelovali so pri njej še Juri Kosmač, Blaž Potočnik,
Ign. Holzapfel, Jan. Cigler, dalje Jož. Zemlja, Juri Grabner, Em. Jož.
Kovačič, Jernej Levičnik, Mat. Šnajder, N. Tušek. Jarnik je dovolil
ponatisk svojih pesmi. Tako je zbrala „Čebelica“ širom naše do-
movine najboljše moči in bila prvi vseslovenski zbornik.

Geslo.

Sem dolgo upal in se bal,
Slovó sem upu, strahu dal;
Srcé je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želi.

Dekletom.

Padala nebeška mana
Izraelcem je v puščavi;
Zginila je, ak' pobrana
Bila ni ob uri pravi.

Kak' lepó se rosa bliska,
Dokler jutra hlad ne minel
Komaj solnce bolj pritiska,
Je pregnana od vročine.

Rožice cvetó vesele
Le ob času létine mlade;
Leto pošlje piš in strele,
Lepo cvetje jim odpade.

Roža, rosa ino mana
Vaša je mladóst, dekleta!
Svet'jem, naj ne bo zaspana,
Ki cvetó ji zlata leta.

Fante izbiraš si prevzetna,
Se šopiriš, ker si zala;
Váruj, váruj, da priletna
Samka se ne boš jokala!

Kam?

Ko brez miru okrog divjám,
Prijatli vprašajo me, kam?

Vprašájte raji oblak nebá,
Vprašájte raji val morjá.

Kedár mogočni gospodar
Dreví jih sem ter tja vihar.

Oblak ne vé in val ne kam,
Kam nese me obup, ne znam.

Samo to znam, samo to vem,
Da pred obličje nje ne smem.

In da ni mesta vrh zemljé,
Kjer bi pozabil to gorjé.

K slovesu.

Kaj od mene proč okó,
Proč obraz obračaš mili?
Kdo te mene ljubít' sili?
Rajši koj mi daj slovó.

Desno roko brez skrbi
Daj k prijaznemu slovésu,
Solz v nobenem ni očesu,
Žal besede v ustih ni.

Žale misli v srcu ni;
Saj ni bilo prej veseló,
Ko se zate je unélo,
Naj ne bo prihodnje dni!

Vrnil bo se prejšnji čas;
Hodil poti bom temotne,
Kamor sreče bo togotne
Gnal nemili me ukaz.

Moja stara ljuba bo,
Bo potrpežljivost mila
Zvezo z mano ponovila,
V zakon dala mi rokó.

Z njeno pomočjó podprt
Nosil bom življenja pezo,
Dokler zmaga sreče jezo
Zadnja ljub'ca — bela smrt.

Mornar.

Nezvesta! bodi zdrava,
Čolnič po mene plava,
Na barko kliče strél;
Po zemlji varno hodi,
Moj up je šel po vodi,
Mi drug te je prevzel.

Na Bóga sem obljubil,
Da prej bom dušo zgubil,
Ko nehal te ljubít';
Si z desno v desno segla,
Na Bóga si prisegla,
Mi vedno zvesta bit'.

Morjá široka cesta
Peljala me je v mesta,
Kjer lepe deklice;
Obrazov njih lepota,
Sneg beli njih života
Zmotila nista me.

Spet so se jadra bela
Od južnih sap napela,
Prinesla me nazaj;
Dekleta svoj'ga ženo
Našél sem poročéno. —
Prebíl sam Bog ve káj!

Le jadra spet napnímo,
Valovom se izročímo,
Kak' je čistó morjé!
Kaj njemu upat' smemo,
Mornarji dobro vemo,
Dekletom kaj — kdo vé

Ne straši moč viharja,
Ne grom valóv mornarja,
Se smrti ne boji.
Spomín v potopu mine,
Ljubezni bolečine
Vsak dan spet oživi!

Po morji barka plava,
Nezvesta, bodi zdrava,
Sto tebi sreč želim!
Po zemlji srečno hodi,
Moj up je šel po vodi,
Le jadrajmo za njim! —

Soldaška.

Pet čevljev merim, palcev pet,
 Adijo ljub'ca, starši
 In z Bogom vi tovar'ši!
 Dopolnil sem devétnajst let,
 Pet čevljev merim, palcev pet
 In čvrste sem postavé
 Od nog do gláve.

Očétov dom! ti ná slovó!
 Kdor ni za boljšo rabo,
 Naj var'je dom in babo,
 Al' v šolah béli si glavó!
 Junaka vabi boj, ne bo
 On trudil se s peresom
 In ne z drevesom.

Učeni stan je zanič'ván,
 Skrbí in huda léta
 Moré uboz'ga kmeta;
 Najprvi stan soldaški stan:
 Soldát živi vesel v en dan;
 Saj cesar da pol hleba
 In kar je treba.

Domá povsód, domá nikír,
 Obhodi dosti svéta,
 Zavolj njegà dekléta,
 Ženíce imajo prepír,
 In kader zapusti kvartír,
 Si marsiktera iz hiše
 Solzice briše.

Le eni ljubici je zvést,
 Ti ljub'ci čast se právi,
 Ta gre z njim v boj krvavi,
 Ga spremi čez goré brez cest,
 In čez ozidje trdnih mest,
 Kjer smrt junaške brate
 Povabi v svate.

Saj vem, da mora vsak umret',
 In iti vsak k pokoju,
 Na postelji al' v boju,
 Potrta starost, mladi svét. —
 Pet čevljev merim, palcev pét,
 Veselo čem živeti,
 Junaško — vmréti.

Zapuščena.

Je za družega dekleta
 Zdaj ljubezen tvoja vnéta;
 Jezik ji lažnjiv' obéta
 Péljati jo pred oltar;
 Bog te obvár'!

Da prisegel si, obljubil,
 Da boš mene samo ljubil,
 Da ne boš ti druge snubil,
 Ni ti v mislih več nikdár,
 Bog te obvár'!

Da srcé, ki je gorélo
 Le za té, življenje célo
 Nikdar več ne bo veselo,
 Kaj je tebi tega mar?
 Bog te obvár'!

Bog obvár' te zdaj in vedno,
 Bog obvár' te z ljub'co čedno,
 Bog meni uro daj posledno,
 Predno gresta pred oltár,
 Bog te obvár'!

Nezakonska mati.

Kaj pa je tebe treba biló,
 Dete ljubó, dete lepó!
 Meni mladi déklici,
 Neporočéni materi? —

Oče so kleli, tēpli me,
 Mati nad máno jokáli se:
 Moji se mene sram'vali so,
 Tuji za máno kazáli so.

On, ki je sam bil ljubi moj,
 On, ki je pravi oče tvoj,
 Šel je po svéti, Bog vé kam;
 Tebe in mene ga je sram!

Kaj pa je tebe treba biló,
 Dete ljubó, dete lepó!
 Al' te je bilo treba, al' ne,
 Vender prizrčno ljubim te.

Meni nebó odprto se zdi,
 Kader se v tvoje ozrém oči,
 Kader prijazno nasmeješ se,
 Kar sem prebála, pozábljeno je.

On, ki ptice pod nébom živí,
 Naj ti da srečne, vesele dni!
 Al' te je bilo treba, al' ne,
 Vedno bom srčno ljubila te.

Slovó od mladosti.

Dni mojih lepša polovica kmalo,
 Mladosti leta! kmalo ste minule;
 Rodile ve ste meni cvetja malo,
 Še tega rož'ce so se koj osule.
 Le rédko upa solnce je sijalo,
 Viharjev jéze so pogosto rjule.
 Mladost! vendèr po tvoji temni zárji
 Srcé bridkó zdihuje, Bog te obvarji!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
 Veselja dokaj strup njegov je vmóril:
 Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
 Svet zanič'vati se je zagovoril.
 Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
 Zbežale ste, ko se je dan zazóril.
 Modróst, pravičnost, učenost, devíce
 Brez dót žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sréče,
 Komur sovražna je, zastonj obrača;
 Kak' veter nje nasproti temu vleče,
 Kogàr v zibeli vid'la je berača;
 Da le petica da ime sloveče,
 Da človek toliko velja, kar plača.
 Sem videl čislati le to med nami,
 Kar um slepi, z golj'fijami, ležámi.

Te videt', grje videti napáke,
 Je srcu rane vsekalo krvave;
 Mladosti jasnost vendar misli take
 Si kmalo iz srcá spodi in glave:
 Gradóve svitle zida si v oblake,
 Zelene trate stavi si v puščave,
 Povsod vesele lučice prižiga
 Ji up golj'fivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, dih da prve sapice bode
 Odnesel to, kar misli so stvarile,
 Pozabi koj nesreč prestanih škóde
 In ran, ki so se komaj zacelíle,
 Dokler da smo brez dna polnili sode,
 Zučé nas v starših letih časov síle.
 Zató, mladost! po tvoji temni zarji
 Srcé zdih'valo bo mi, Bog te obvarji!

Soneti.*

1.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
 Kjer hiša mojega stoji očéta;
 Da bi uka žeja me iz tvoj'ga sveta
 Speljala ne bilà, golj'fiva kača!

Ne vedel bi, kakó se v strup preobrača
 Vse, kar srcé si sládkega obéta,
 Ne bila bi mi vera v sebe vzeta,
 Ne bil viharjev nótranjih bi igráča!

Zvestó srcé in délavno ročico
 Za doto, ki je nima milijónárka,
 Dobil z izvoljeno bí bil devico.

Mirnó mi plavala bi moja barka,
 Od ognja dom, od toče mi pšenico
 Bi bližnji sosed vároval — svet' Marka.

2.

Popótnik pride v Afrike puščavo.
 Stezè mu zmanjka, noč na zemljo pade,
 Nobena luč se skoz oblak ne vkrade,
 Po mes'ci hrepeneč se vleže v travo.

Nebó odpré se, luna da svečavo;
 Tam vidi gnjézditi strupéne gade,
 In tam brlog, kjer ima tigra mlade,
 Vzdigáti vidi leva jezno glavo.

* Soneti: Vzel sem tako imenovane „Sonete nesreče“, ki jih objemata „Vrba“ in „Memento mori“; vsaj tako imamo celoto!

Sonét je stalna oblika lirske pesmi. Izvira od italijanskega pesnika Petrarke. Dasi ga ni Prešeren prvi vpeljal k nam, smo ga le prvič spoznali po njem. Napisal jih je zelo dosti in presegel druge — tudi Italijane — v „Sonetnem vencu“. Mera je ista ko v stanci. Prvi dve kitici obsegata po štiri vrste z objemajočimi se rimami *a b b a*, *a b b a*, zadnji dve — trovrstični — pa kakor prvi del stance: *c d c*, *d c d*. Primerjaj miselno sorodnost Gesla, Slovesa od mladosti in Sonetov!

Takó mladen'ča gledati je gnalo
Naključje zdanjih dni, dokler na poti
Prihodnosti je bilo zagrinjalo.

Zvedrila se je noč. Zijá nasproti
Življenja gnus, nadlog in stisk ne malo,
Globoko brezdno brez vse rešnje poti.

3.

Hrast, ki vihár na tla ga zimski trešne,
Ko toplo solnce pomladansko séje,
Spet ozelénel sem ter tje bo veje,
Na enkrat ne zgubi moči poprěšne.

Al' vender zanj ni več pomoči rešne;
Ko spet znebi se gozd snegá odeje,
Mladik le malo al' nič več ne šteje,
Leži tam rop trohljivosti požrešne.

Tak' siromak ti v bran, sovražna sreča!
Stoji, ki ga iz visokosti jasne
Na tla telebi tvoja moč grméča;

Ak' hitre ne, si v svesti smrti je počasne,
Bolj dan na dan brlí življenja svéča,
Doklér ji reje zmanjka in ugásne.

4.

Komúr je sreče dar bilâ kľofuta,
Kdor prišel je, ko jaz, pri njej v zamero,
Ak' bi imel gigantov rok stotéro,
Ne spravi vkûp daróv potrebnih Pluta.

Kjer hodi, pot mu s trnjem je posúta,
Kjer si poišče dom, nadlog jezéro
Nabere se okróg, in v eno méro
S togotnimi valmí na sténe buta.

Okróg drvita skrb ga in potreba,
Míru ne najde revež, ak' preiše
vse kraje, kar jih strop pokriva néba;

Šele v pokóji tihem hladne hiše,
Ki pelje vanjo temni pot pogreba,
Počije, smrt mu s čela pot obriše.

5.

Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi,
Skrb vsak dan mu pomlajena nevesta,
Trpljenje in obup mu hlapca zvesta,
In kes čuvaj, ki se nikdar ne vtrudi.

Prijazna smrt! predolgo se ne múdi:
Ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
Ki pelje nas iz bolečine mesta
Tje, kjer trohljivost vse verige zgrúdi.

Tje, kamor moč pregánjavcev ne séže,
Tje, kamor njih krivic ne bo za nami,
Tje, kjer znebí se človek vsake téže.

Tje v pósteljo postláno v črni jámi,
V kateri spi, kdor vanjo spat se vléže,
Da glásni hrup nadlog ga ne predrami.

6.

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča!
Iz mojih ust prišla beseda žala;
Navadil sem se, naj Bogu bo hvala,
Trpljenja tvôjega, življenja ječa!

Navadile so butare se pléča,
In grenkega so usta se bokála,
Podplát je koža čez in čez postala,
Ne straši več je trnovka bodéča.

Otrpnili so udje mi in sklêpi,
In okamnélo je srcé preživo,
Duhá so vkrótili nadlog oklêpi;

Strah zbežal je, z njim upanje golj'fivo,
Naprej me sreča gládi ali tepi,
Našla me tnalo boš neobčutljivo.

7.

„Memento mori!“

Dolgost življenja našega je kratka,
Kaj znancev že zasula je lopata!
Odprta noč in dan so groba vrata,
Al' dneva ne pove nobena prat'ka.

Nas smrti ne obvar'je koža gládka,
Od nje nas ne odkupijo kupi zláta,
Ne odpodi od nas življénja táta
Veselja hrup, ne pevecv pesem sladka.

Naj zmisli, kdor lepoto ljubi svéta,
In od veselja do veselja léta,
Da smrtna žetev vsak dan bolj dozóri.

Znabiti, da kdor zdaj vesel prepeva,
V mrtvaškem prtú nam pred koncem dneva
Molčé trobental bo: „Memento mori!“

Pevcu.

Kdo zná
Noč temno razjasnit, ki tare duhá!

Kdo vé,
Kragulja odgnati, ki kljuje srcé
Od zore do mraka, od mraka do dne!

Kdo uči
Izbrisat' 'z spomina nekdanje dni,
Brezúp prihodnjih odvzet' spred oči,
Praznôti vbežáti, ki zdanje mori!

Kakó
Bit hočeš poet in ti preteškó
Je v prsih nosit' al' pekèl al' nebó!

Stanú
Se svojega spomni, trpi brez mirú!

V spomin Matija Čopa.

Tajati léd naš šè le začnè se, pomlád je drugód že;
 V dragi slovenski vkročèn ni domovini vihár.
 Stéšemo svoj si čolnič nov, z Bógom zroč'mo ga valóvom;
 Ni še navadil poprèj brèznov se, skal ogibát'.
 Zvezde, ki reš'jo, bilé so neznane, ki čoln pogubijo;
 Lelj bil naš je krmár, drugi je bil Palinur.
 Ti nam otel si čolnič, si mu z jadrani krmo popravil,
 Ti mu pokazal si pot pravo v deželó duhóv.
 Skrita nobena bilà ni zvezd ti nebà poezije,
 Slednji je bil ti domàč jezik omíkan, učen.
 Stari Rimlján kar svetá je gospod, kar Grecija modra
 Z Lahí Francóz, Španijól, Némec in Albijonec,
 Čeh in Poljak, kar Rus in Ilir, kar rod naš slovenski
 Slavnih izmislil si bil časa do tvoj'ga pisanj.
 Polno si znanost imel njih, Čop, velikán učenosti!
 Ti si zaklade duhá Krezove bil si nabral.
 Nisi zaklepal domá ti žlahtnega blagodaróva,
 Sebi izročèno mladost, druge si z njim bogatil.
 Komaj zastavil, rojak, si peró, prej še praznujoče —
 V zgubo veliko rodú, krivega dokaj zamúd,
 V Save deroče valóv tam vrtinčinah smrt te zasači,
 Glas ti zaprè besedi, 'z rok ti potegne peró.
 Zemlja, nemili čuvaj, nam zaklád tvoj váruje skópa,
 Grobu na tvojem oči materi Slavi rosé.
 Niso suhé nam prijatlom oči, ki se spomnimo tebe,
 Ino predragih s tebój tvoje ljubezni daróv.
 Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo,
 Nam in za nami dokáj vnukom obeta sadú.
 Naj se učenóst in imé, čast tvoja, rojak, ne pozabi,
 Dokler tebi dragó v Krajni slovenstvo živil —

V spomin Valentina Vodnika.*

V Arabije puščavi
 Se ptiček rodi,
 V odljudni goščavi
 Sam záse živi.

So zvezde sestrice,
 Mu mesec je brat,
 Ni dano mu ptice
 Za ljubico izbrat'.

Zanj družba ne mara
 In on ne za njo,
 V samoti se stara,
 Mu leta tekó.

Najslajše dišave,
 Ki zanje sam vé,
 Najžlahtniše trave,
 Kadila dragé,

* Pesem je zložena v značilni, Vodniku priljubljeni meri. Fenis je baje-sloven ptič, ki živi tako kakor poje pesem. Njemu primerja Prešeren Vodnika.

In miro nabira
Nevtruden vse dni,
Se vbada, se vpira,
Za smrt le skrbi.

Grmado iz njih dela
Priletan samčè,
Ko pride smrt bela,
Na nji se sežgè.

Ven plane iz plamena
S svitlobo obdan,
Sloveč'ga imena
Ptič fenis na dan.

Tak' pevec se trúdi,
Samoten živi,
Se v slavi, ko zgrudi
Ga smrt, prerodi.

Zdravica.*

Prijatli! obrodile
So trte vince nam sladkó,
Ki nam oživlja žile,
Srcé razjasni in okó,
Ki vtopí
Vse skrbi,
V potrlih prsih up budí.

Komú najprej vesélo,
Zdravico, bratje, č'mo zapét?
Bog našo nam dežélo,
Bog živi ves slovenski svet,
Brate vse,
Kar nas je
Sinóv sloveče matere!

V sovražnike z oblakov
Rodú naj naš'ga tréšči grom!
Prost, ko je bil očákov,
Naprej naj bo Slovencev dom;
Naj zdrobé
Njih roké
Si spone, ki jih še težé!

Edinost, sreča, sprava
K nam naj nazaj se vrnejo;
Otrók kar ima Slava
Vsi naj si v róke sežejo,
Da oblast
In z njo čast
Ko prej, spet naša bode last!

Bog živi vas Slovenke,
Prelépe, zlahtne rožice:
Ni take je mladenke,
Ko naše je krvi deklè;
Naj sinov
Zarod nov
Iz vas bo strah sovražnikov!

Mladen'či, zdaj se pije
Zdravica vaša, vi naš up!
Ljubezni domačije
Noben naj vam ne vsmrti strup,
Ker zdaj vas
Kakor nas
Jo srčno branit' kliče čas!

Živé naj vsi narodi,
Ki hrepené dočakat' dan,
Da, koder solnice hodi,
Prepir iz sveta bo pregnan;
Ko rojak
Prost bo vsak,
Ne vrág, le sosed bo meják!

Nazadnje še, prijatli,
Kozarce záse vzdignimo,
Ki smo zato se zbrat'li,
Ker dobro v srci mislimo;
Dokaj dní
Naj živí
Vsak, kar nas dobrih je ljudi!

* Natisnjena v „Čebelici“ l. 1848.

Zabavljivi napisi.

Predgovor in zagovor.

Feriant — summos fulmina montes.

Naj misli, kogar bi puščice te zadele,
Da na visoki vrh lete iz neba strele.

Vzrok nezlatega časa.

Prišli že bili bi Slovencem zlati časi,
Če klasik bil bi vsak pisár, kdor nam kaj kvasi.

„Čebeličnim“ puščičarjem.

Ko vsaka ni žival lisica,
Takó ni vsak napis puščica.

„Čebeličnim“ pravljíčarjem.

Pravljica, po Ezopi* od vas zapeta,
Več nima slasti, kakor jed pogreta.

„Čebeličnim“ pevcem letnih časov.

Kdor govoriti kaj ne vé,
On vreme hvali al toži;
Kdor pevcev peti kaj ne ve,
Od letnih časov kroži.

Pričujoče poezije.

Sme nekaj nas, ker smo Prešernove, biti prešernih,
Pesem kaže dovolj, kák' je naš oče kroták.

---

* Ezop, grški pisatelj, je početnik basni v prozi ali nevezani besedi. Živel je, kakor pripoveduje grški zgodovinar Herodot, v 6. stoletju pred Kristom.

Valentin Stanič.

(1774—1847.)

V času, ko je zaživela na Kranjskem posvetna umetna pesem, se je oglasila tudi v sosednih deželah, na Goriškem, Koroškem in Štajerskem.

Valentin Stanič se je rodil 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu. Šolal se je v Trbižu, pozneje obiskoval nižjo gimnazijo v Celovcu, kjer je bil Ahacljev sošolec, nato v Solnogradu, kjer je končal tudi bogoslovje in bil 6. januarja 1802 posvečen v mašnika. Od l. 1802. do 1809. je bil kaplan na Banjšicah, od 1809. do 1819. v Ročinju, od koder je prišel za kanonika in šolskega nadzornika v Gorico, kjer je umrl 29. aprila 1847.

Pesmi je zlagal že v Solnogradu, kar potrdi njegova „Večerna pesem“, ki jo je zložil tam 1797. Pozneje je napravil še nekatere — večinoma je pa prevajal nemške pesmi, ki se za tedanji čas berejo dokaj gladko. Nabiral je med ljudstvom tudi nabožne pesmi, katere je deloma izdal, deloma zapustil v rokopisu.

Nekaj pesmi je od l. 1806. do 1816. s a m natisnil. Ko je prišel v Gorico, je izdal 1822 „Pesme za kmete in mlade ljudi“, potem 1826: „Molitve in premišlovanja“, katerih drugi del od strani 50 do 148 obsega „Perstavik nekterih cerkvenih in drugih pesem“. Zanimivo je, da imamo v tej knjigi tudi prevod W. Schleglovega soneta na Marijo, ki je prvi slovenski sonet, dasi je bil do l. 1826. v rokopisu. Nastal je čisto gotovo pred Koseskega „Potažbo“, ker je imel Stanič, ko je prišel v Gorico, zbrane že vse svoje stvari za tisk — tudi „Drugi Perstavik“ že, ki je izšel 1838.

Iz Staničevih besed v tem „Drugem Perstavku“ sodim, da je hotel zasnovati v Gorici nekako književno podjetje — a je moral to misel opustiti, ker ni dobil odziva. Samo pater Bonča in Štefan Kocijančič sta se mu odzvala.

Stanič je bil prvi, ki je širil in prodajal slovenske knjige na Goriškem. Znan je tudi Nemcem, bolj kakor nam, kot prvi vele-turist. Opisal je razne svoje ture, med njimi tudi hojo na Triglav.

Nič manjše svetovne slave ni dosegel s svojim goriškim „Društvom proti trpinčenju živali“. Znan je bil po Nemškem in v Parizu so imeli njegovo sliko. Da bi pospešil delovanje tega društva, je izdal „Kratke povesti“, v katerih nastopa proti trpinčenju živali.

V Gorici je otvoril tudi bukvarno in širil slovenske knjige. Čez 50 izvodov „Novic“ je spravil on na Goriško. Ustanovil je tudi gluhonemnico. Prvi v Avstriji je cepil proti kozam. Po vaseh, kjer je učil, je vpeljal telovadbo.

Stanič je bil prvi naš kulturni delavec na Goriškem.

Mati božja v časti.

Ponižno angeli Te vsi častijo,
V molitvi Svetci pred Teboj stojě;
Nebes Kraljica! V tvojo čast goré
Vse zvezde, ki na nebu se bleščijo.

Nebes lepote v Tebi se svetljo,
Narlepši čez vse stvarjene žené;
Otrok mogočni Ti v naročji je,
Stri smrti smrt; vsi v njem nebo dobijo.

Devica! Hči si svojega Sinú!
Teló je Tvoje v svetstvo b'lo izbrano,
V njem bivati dopadlo je Bogú.

Z življenjem Tvojim je življenje dano;
Zveličanje prikaže se svetú,
Tvoj Sin nam je ozdravil smrtno rano.

Hvala vinske trte.

Slišal sem, tertica, undan hvaliti
Tvojo dobrótljivo žlahtno lastnost.
Pesem tud' jest ti želim pokloniti,
Močno pa ustavlja me siva starost.
Dvajsetkrat tri ino zraven deset
Štejem življenja preteklega let.

Stvarnik je tebi šibkost scer odmenil,
Dal ti pak čednost, ki vredna več je,
Jest tud' šibak — sem pa vender le sklenil,
Kakor pomorem povzdigniti te.
Bom le postarane strune glasil,
Morda pa močnega pevca zbudil.

Nimaš ko Evino drevo lepote,
Ktero že prvi je človek častil!
Pojem pa tvojega grozdja dobrote,
Sladko je Noe že vinčice pil.
In že Melhizedek zidal oltar,
Kruha in vina prinesel je v dar.

Kakor najžlahniši sad so kazali
Mozesu daleč poslani možjé:

„Grozdje, lej! tako je tam, so mu djali,
Kjer nam dežela obljubljen je!“
Tako še zemlji v puščavi je v čast,
Ki ti, precenjena trta, da rast.

Vino — prav' pismo — srce st'ri veselo,
Šibki in trudni se z vinom krepčá,
Kak' bi brez vina veselo se pelo?
Tudi bolniku se kapljica dá.
Pavel že zdavnaj je Tita učil,
Sladko naj vince pomalem bi pil.

Tebe lepó so že nekdam hvalili,
Revno če tudi le drevčice si,
Vino so sveti možaki že pili,
Vino vsakterega srce zbudi.
Nimaš lepote, ponižno živiš,
S sadom pa svojim dost' dobrega st'riš.

Pozno začenjaš bersti poganjati,
S perjem pokrivaš svoj ljubljeni sad;
Nočeš se v cvetni lepoti kazati,
Nočeš ko drugi v nji hvale iskati!
Ti si, kot v pismu besede rekó:
„Vsakdo po sadji spoznaval se bo.“

S perstenci zvesto se grma oklanjaš,
Ki je bil tebi v podporo izbran,
Težka se grozdja na njega oslanjaš,
Dok ne približa se terganja dan.
Tačas se grozdje na sonci zori,
Vse, kar je živega, se veseli.

Terta s sladkostjo si svet zveselila,
Vdaj se pokoju, ker jesen je tle,
Šibkim in starim in trudnim si bila
Moč in tolažba in pa veselje.
Kdor je tek spolnil dobrótljiv ko ti,
Zime pokoja naj se veseli!

Mirno počivaj, dobrótljiva mati,
V zimí, ki Stvarnik je v pokoj jo dal,
Da še ob letu nam mogla boš dati
Dobrega vinca obilen bokal.
Ako jest starček v tem času zaspim,
Tebe še v smrti hvaležen častim.

Urban Jarnik.

(1784—1844.)

Na Koroškem je gojil v tem času pesem in znanstvo Urban Jarnik. Rodil se je 11. maja 1784 pri Nadižarju „na Potoce“ v Spodnji Zilski dolini. L. 1795. je prišel v celovško gimnazijo, jo izvrstno končal in vstopil v semenišče. Kot novomašnik je prišel 1806 za kaplana v Tulčanče (Čanče) in odtam v Podkrnos. Od l. 1811. do 1818. je bil v Celovcu. Šmihelsko župnijo na gosposvetskem polju je upravljal od 1818—1827, nakar je dobil župnijo Blatograd, kjer je ostal do smrti 11. junija 1844.

V prvi dobi je pisal pesmi izvirne, a prevajal je tudi nemške. Kako plodovit je bil, vidimo iz rokopisne zbirke, v kateri je še 30 pesmi, zloženih od 15. aprila do 24. nov. 1809. Prvi del rokopisa — 121 strani — je izrezanih. Izrezal jih je Jarnik sam in sežgal —. Nekaj njegovih pesmi je natisnjenih v „Kranjski Čbelici“, „Ahacljevi zbirki“, „Razlagovi pesmarici“ itd.

O Jarniku se je izrazil sam Prešeren (kakor mi je povedal dr. Žigon), da je večji talent ko Vodnik. V poznejši dobi je Jarnik opustil pesem in se posvetil zgodovini in jezikoslovju, kjer se je tudi častno izkazal.

Zvezdje.

Tukaj gori se neznani
Vel'ki sveti sučejo,
Z lučjo solnca so obdani,
Krogle pote tekajo;
Zvezda zvezdi je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka v božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta
Čez brezkončni neba zid,
Tam se vozi čast Očeta
Vodi pote zvezdnih rid:
Vse je kroglo, vse se miga,
Vse od ognja sveti se,
Vse oznanja, da velika
Roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, Večni!
Trume zvezd nam pravijo,
Kako bomo šele srečni,
Če mi k Tebi pridemo!
Skoz teh svetov svét bo pela
Naša duša Stvarniku,
Zvrha svetov bo sedela,
Pila petje angeljsko.

Peter Danjko.

(1787—1873.)

Na Štajerskem je med raznimi drugimi delal v tem času za našo pesem Peter Danjko, rojen pri Sv. Petru blizu Radgone 23. sept. 1787. V duhovnika je bil posvečen 1813 in bil potem kaplan v Radgoni, dekan v Veliki Nedelji in umrl kot častni kanonik in zlatomašnik 22. februarja 1873.

L. 1827. je izdal „Sto in petdeset posvetnih pesmi ino dvesto ugank“, ki bi naj bile narodne, a izvirajo od raznih pevcev in njega samega. Zbral jih je na poziv „Društva za zbiranje narodnih pesmi na Dunaju“. — L. 1826. pa je izdal „Sto cirkvenih ino drugih pobožnih pesmi.“ — Drugače je spisal še „Slovnice“ in celo vrsto nabožnih knjig. Na Štajerskem se je nekaj časa držala njegova pisava-danjčica, medtem ko se je bil na Kranjskem boj med staro pisavo bohoričico (od imena prvega našega slovničarja v protestantski dobi, ki je tako pisal — Adam Bohorič) in meteljčico, ki jo je hotel vpeljati s svojo slovnico (1825) Metelko.

Popevajoči škerlec.

Prišel sem skoz dole
Na veliko pole,
Tam se škerlec vzdignul je
Med nebeške ptičice.

Ino kelko više
Gor na podnebiše
Je pred meno on letel,
Telko lepše mi je pel.

S škerlcom sem veselí
Bil vu dūši celi,
Mislil: On mi navūk dá,
Kam se človek naj ravná.

Škerlec z dūšo celo
Peva to veselo,
Kda se on od zemlje že
Proti nebu zvišal je.

Doklič smo zajeti
V časno reč na sveti,
Tūdi v Bogu z radostjo
Nikak ne popevamo.

Kdo pa se odpoti
Zemelski dobroti,
Tisti višek k nebi gre
No veselí v Bogi je.

On v veseli voli
V Bogi peva, moli,
Ino svojo delo vso
Zmes opravlja z radostjo.

Dr. Jaka Zupan.

(1785—1852.)

Baron Valvazor.*

Za Kraj'no premožen,
Za Kraj'no učèn,
Za Kraj'no ubožen,
Za Kraj'no rojèn.

Kar Grki so znali,
Kar Lahí od njé,
Kar drugi pisali,
Vse Valvazor vé.

Arhive¹ preiše
Nevtruden za nas,
Nam bere, nam piše,
Da grade, da čas.

Katera dežela
'Ma večé možé?
Prek morja, Ljubelja
Gre njega ime.

Učenim Londona
Je Valvazor znan,
Častili barona,
V njih družbo bil djan.²

Čast Kraj'ne on trobi
Po svetu okróg:
Čast njemu u grobi,
Bod' hvaljen zanj Bóg!

Nemka o Kranjicah.

Na glavi neséjo
Škaf polhen vodé!
Nikdar ne uprejo
Vanj svoje roké.

U cerkvi ganila
Me belih peč stran:
Nagledati bila
Se nisem u stan'.

* Baron Janez Bajkard Valvazor (1641—1693), naš zemljepisec in zgodovinar. Največje in najslavnejše njegovo delo je: „Slava vojvodine Kranjske“ (Die Ehre des Herzogtums Krain), ki je izšlo v štirih obširnih knjigah s 533 slikami l. 1689. v Ljubljani. Za svoja dela, zlasti za to knjigo, je žrtvoval vse svoje imetje.

¹ Arhiv je zbirka listin, spisov in knjig, ki se tičejo prošlosti. ² Valvazor je postal član angleške učene družbe v Londonu vsled svojega znanstvenega delovanja.

Miha Kastelic.

(1796—1868.)

O mraku.

Na tratico sedem,
Počivam sladkó,
Mrak svoje grinjalo
Razpenja temnó.

Vse trudno utihne,
Zapira oči,
Sam slavček u doli
Srce mi topi.

Na nebi budijo
Se zvezde gosté,
Oživljajo v meni
Nebeške želje:

Tam gori moj Oče,
Moj svitli je dom,
Po volji njegovi
Če živel tu bom!

Zatrti.

Tjakaj gori se ozrìmo,
Kjer svetov ne zmeri okó;
Jarma žulje pretrpimo,
Tam verige se razspó!

Tam kraljuje Oče mili,
Vidi, šteje nam solzé;
Ž njim se bomo veselili,
Ker nam poka tu srcé.

Zaprte duri!

Zvestim prijatlom samè se odpirajo hišice duri;
Volkom, lisicam povem: Trkali boste zastonj!

Ignacij Holzapfel.

(1799—1868.)

Življenje.

Bratje, častne vence spleta
Tukaj nam odmerjen čas!
Srečo vrhu sreč obeta,
Pa do groba stiska nas!

Trnja pod nogé nameče,
Ped življenja ogrení,
Rožice lepo cveteče
Na polzečo pot sadi.

Danes slast srce napaja,
Jutre jok pelini spet;
Ogenj pali, strela zgraja,
Proč je slavnih domov sled!

Skrb, nadloge v novo žgejo,
Ranijo bridko srcé,
V tok skeleče oblijejo
Lica vpadenim solze.

Ko bi trenil piš potihne,
Solnce razvedri okó,
Izpod strupa bolečine
Kal veselja poženo.

Tu v slastí, grenkobe bori
Ptujci vedno trud'mo se;
V gornjega Očeta dvori
Radost brez težav cvetè!

Blaž Potočnik.

(1799—1877.)

Dolenjska.

Pridi, Gorenj'c! — z mrzle planine,
Vabi Dolenj'c — v gorke doline;
Mrzel je led,
Pridi se gret!

Solnce gorkó — tukaj nam sija,
Trta ljubó — gór se ovija,
Vince z goré
Greje srcé.

Brati nas rod, — brati nas Sava;
Pridi na brod — krški s Triglava:
Bratec bod' moj,
Pij ga z menoj!

Trta rodi, — trud pozabimo,
Vince blišči, — Slovencem napijmo,
Bratom okrog:
Živi jih Bog!

Prašanje — odgovor.

Povejte, tovarši, kaj mi smo na sveti?
Kaj naši nameni in kaj nam početi?
Prijetli predragi, popotniki smo,
Iz tuje dežele v domačo gremó!

Povejte, kaj, ljubi, je naše življenje,
Zdaj dobro, zdaj slabo in zgol spremenjenje?
Življenje je cesta, čez plan, čez goré,
Ga naglo zavodi, kdor pota ne vé!

Povejte, preljubi, kaj čas nam pomeni,
Ki naglo nam teče v hitrosti ognjeni?
Čas voz je nemirni, naprej le drdrá,
Se nikdar ustavit', obrnit' ne dá.

Povejte, kaj strasti, kaj pamet, kaj vera,
Ki srce posesti nam hoče vsaktera?
Nadležni vozniki popotnikov so,
Pa trdna le vera voznik naš naj bol!

Planinar.

Visoko vrh planin stojim,
 V veselju rajskem tu živim;
 Tam dol ljudje prebivajo,
 Veselje redko uživajo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Men' prvo solnce zablješči,
 Ko zajde, meni še svetlí;
 Mrakovi dol stanujejo
 In srca omrazujejo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Men' bistre sape zrak vedré,
 Mi jasnijo glavó, srcé;
 Tam dol meglè se vlačijo,
 Duhá moré in tlačijo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Cvetic je čvrstih poln moj stan,
 Stojé viharju, zimi v bran;
 Tam dol mehkužne hirajo,
 Se razcvetó, že vmirajo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Studenci bistri mi tekó,
 Pojé mi čredo in travó;
 Tam dol se reke zbirajo
 Jezove, breg podirajo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Po jasnem meni solnce gre,
 Al' zvezde migajo svetlé;
 Tam doli strele švigajo,
 Med gromom hiše vžigajo.
 Prid' vrh planin,
 Nižave sin!

Dr. Jernej Levičnik.

(1808—1883)

Iskana dežela.

Kje méd, kje vince nek' v potokih teče?
 Kje sreča želj nobenih ne odreče?
 Kje cvete brez morilnih bojev mir?
 Kipi breztrudnega veselja vir?
     Dežela ta povsod iskana
     Kolumbom, Kukom je neznana!

Kje iskrenja ljubezen gospoduje?
 Kje brez dobička čednost lepa sluje?
 Kje srečni za sirote se boré?
 Pusti pastir življenja za ovcé?
     Zgubljeni davno taki kraji!
     Najemniki bežijo raji.

Kje najde si zaželjen pokoj duša?
 Kje človek raja radosti okuša?
 Kje sumnega resnica razsvetli?
 Zaupanje pobite obudi?
     Prekrivajo meglé danico,
     Svitleje zarje porodnico!

Kje zori delu dobremu vračilo?
 Kje tihim sužnosti solza rešilo?
 Kod pridem truden, o strmâ skalad!
 Na počival'sčča sladkega ploščad?
     Nebo ozvezdeno se glási:
     Tu zlati zacvetejo časi!

Franc Svetličič.

(1814—1881.)

Rojen v Spodnji Idriji l. 1814., umrl l. 1881., oglašal se je kot Prešernov učenec v „Novicah“ in pozneje v „Slovenskem Glasniku“.

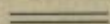
Zabavljica.

Sonetov, praviš mi, ne poj nikari,
Zdravice vodopivcem so neslane,
Gazele ženskim vnemajo možgane,
Sršenov mi ne draži, Bog obvari!

Romanc ne bodo poslušali stari
In zabavljice so le malo brane,
Balada tvoja me kar nič ne gane,
In glose — to so malovredni dari.

Kaj zlodja moram peti, pa me uči,
Da bo prijetno tvoji umni buči,
Junaške, elegije al' pravljice?

Teh ne! Ampak natanko mi popiši,
Kak' iz kleti preganjajo se miši —
In bom dejal, da modre si glavice.

Davorin Trstenjak.

(1817—1890.)

Zvezda.

Tam za goro zvezda sveti,
Oj, kak jasno se blišči!
Sveti zvezda, daj upreti
V tebe vsako noč oči!

Ti spominjaš me tak' milo,
Kaj za goro svetlo je;
Kaj za goro je svetilo,
Kaj glasilo milo se.

Dekle, kakšna je danica,
Tak je bil nje duše žar,
Ljubeznivosti cvetlica
Srca krasila oltar.

Pesni ko srebrne strune
'Z njenih prs se zlivale,
B'le so vse ljubezni polne,
Vsakega tolažile.

Ivan Vesel Koseski.

(1798—1884.)

„Kmetiške in rokodelske novice“ so začele izhajati kot tednik 5. julija l. 1843. pod uredništvom dr. Janeza Bleiweisa. V njih se je oglasil in oglašal Jovan Vesel-Koseski (rojen v Kosezah 1798, služboval v Ljubljani, Gorici, Tolminu in v Trstu, umrl kot finančni svetovalec 1884). Prve pesmi — nemške in slovenski sonet „Potažba“ — je priobčil v letih 1817—1819, potem pa molčal do 1844, nakar se je oglasil v „Novicah“.

O Koseskem kot pesniku so sodili različno. Nekateri so ga preveč povzdigovali, nekateri preveč poniževali. Najbolj trezno je o njem pisal ravnatelj Wiestaler svoj čas v programu mariborske gimnazije. Iz tu sledečih treh pesmi pa si čitatelj gotovo napravi sodbo, da so morale Koseskega pesmi v „Novicah“ najti pri občinstvu strmenje in občudovanje s krepkimi verzi, z mogočno donečo besedo in navduševalnimi globokimi mislimi. „Slov. Matica“ v Ljubljani je izdala l. 1880. njegova zbrana dela — žal da brez življenjepisa.

Vojaška.*

Kaj bliska se v jasnem, kaj votlo doni
Pred nami na levi na pravi?
Od sela do sela v okrogu vrši,
Kot jeka v zaprti dobravi.
Orožje se sveti, vojaški je šum,
Nabira se čuda okinčenih trúm.
Vitezi cenjeni,
Kam ste namenjeni,
Kaj vam zažiga v obrazu pogum?

* Vojaška. ¹ Bojari od glagola: bojariti = barvati. Boja = barva; primerjaj: trobojnica = zastava treh barv. ² Dva Rima = Carigrad (vzhodni Rim) in Rim (zahodni). ³ Otokar = Odoaker kralj Herulov, ki so vdrl v Italijo. Koseski ga je po svoje proglasil za Slovenca, kakor je bila tedaj sploh navada pod Hincingerjevim in Davorin Trstenjakovim vplivom. ⁴ Samo, prvi slovenski kralj (623 do 658), je rešil Slovence obrske oblasti, ki je trajala 50 let, ter združil severne in južne Slované (Čehe in Slovence) v Zavezniško državo. ⁵ Svatopluk, moravski kralj za časa sv. Cirila in Metoda. ⁶ Od Balte do Jadre = od baltiškega do jadranskega morja. ⁷ Mahon = Mohamedan, Turek. ⁸ Burboni, francoski kralji, ki so prisegali na Remsko evangelje, pisano v stari slovensščini (glagolici). ⁹ Galija = Francija. ¹⁰ Rot = prisega.

Mi čvrsti Slovenci smo, gremo na boj
 Za pravdo, za dom, za cesarja,
 Zakónu domačemu viteški roj,
 Protivniku groza viharja.
 Obraze bojari¹ nam hrabrosti blesk,
 Desnica, če vdari, razruši ko tresk.
     Ude trum ločimo,
     Grade naskočimo,
     Tabor pred nami drobi se ko pesk.

Podravske, posavske planjave so nas
 Iz krepkega jedra rodile,
 Neplašba, svoboda in zmaga tačas
 So tri rojenice nam bile.
 Železo je prva nam dahnila v dlan,
 Svoboda domovja naročila bran,
     Zmaga le gledala,
     Nekaj povedala,
     Slišali boste, ko bliža se dan.

Več ljubega naše domovje imá
 Ko celega sveta države,
 Bogastva neskončno v naročju gorá,
 Na vídu cveteče dobrave.
 In deklice naše so limbarja cvet,
 So tenke ko jelke, njih usta so med;
     Mi jim odrečemo,
     Snubiti nečemo,
     Gremo ostudnega tujca objet.

Ko solnce nam sveti pradedov spomin
 Na nebu človeškega djanja,
 Dva Rima² sta sinom slovanskih planin
 Pod mečem se vdala mašč'vanja.
 Horule — gorane — Otokar³ junak
 Zapadnemu hrabro postavi na tlak;
     Drugi mogočnemu
     Zmaju iztočnemu
     Bili so treska neskončen oblak.

Kaj Samo⁴ junaški v odgovor je dal
 Ošabnemu tujcu, ste brali;
 Da Svatopluk⁵ ni se protivnika bal,
 Od Balte do Jadre⁶ so znali.
 Do nas, ne čez nas, je prisilil Mahón,⁷
 Na bukve slovenske prisegel Burbón,⁸
     Galija⁹ sliši ga,
     Treba ni višiga,
     Rotu¹⁰ zaupa — v zavetju je tron.

Naj bo ga ko listja sovražnika broj,
 Ko trave po gorah slovenskih;
 Srdito razkačen privodi ga v boj
 Sam vojvoda brezdnov peklenških.
 Če trdega snopja skrbi te nasad,
 Mlatiče slovenske povabi na mlat.
 Radostno vrisnejo,
 Krepko pritisnejo,
 Udrijo srčno — ne štejejo klad.

Nabita je risanca, ojster je meč,
 Obilno v kartušu je blaga,
 V junaškem je srcu poguma še več,
 Na vruga, o bratje, na vruga!
 Stoleten raztrgati v migljaju hrast,
 Je dana nevihti gotova oblast;
 Hujše mi planemo,
 Urnejše zmanemo
 V prah spremenimo sovražno pošast!

Kdo je mar?*

Vse doseže, kar mu drago,
 Bodi slava, bodi blago,
 Vse doseže sosed moj.
 Dlan domá mu ne odreče,
 Gre na tuje, dobro steče,
 Njemu zlata kaplja znoj.
 Videč tujče krasne čine
 Se zavzame iz daljine. —
 Kdo je mar?
 Mi zapojmo: Rodovine
 Je slovenski oratar.

Čujte bor, vojaške roje!
 Krogla žvižga, boben poje,
 Grad vali se v sip in prah.
 Vragu peta se zabliška,
 En junak za njim pritiska,
 Udri, udri, mah na mah!
 Kjer zadene, iskra šine,
 Šest jih pade, kjer porine,
 Kdo je mar?
 Ta pogumnež korenine
 Je slovenski oratar.

Blaga polna trg in cesta,
 Barka plava v daljna mesta,
 Vel'ki kupec pošlje vse.
 Nam nanese mire, zlata,
 Njemu vsa odprta vrata,
 Zemlja skor njegova je.
 Kupi polje, plavž, graščine,
 Dnarje meri na štrtine,¹
 Kdo je mar?
 Ta bogatec korenine
 Je slovenski oratar.

V zbor učenih, vedi slava,
 Stopi modrec, bistra glava,
 Vse jezike sveta zna.
 Če zapoje, vse pogleda,
 Na katedru² grom beseda,
 Zvezde šteje, pravdo da.
 Svet posluša modrovine,
 Se začudi koncu tmine,
 Kdo je mar?
 Taka glava korenine
 Je slovenski oratar.

* Kdo je mar? ¹ Štrtina = četrtinjak, sôd, ki je meril 10 veder. ² Kateder = oder, miza. ³ „Sursum corda!“ = Kvišku srca! Dom = stolna cerkev. ⁴ Skaz = izkaz, dokaz. ⁵ Sla, sle od sluti = slujem, pač = slutja, slave. ⁶ Zvine, ⁷ zamrdne, čudni koseskizmi: prva bržčas toliko kot: zgrabi, druga: zakličje jezno, nevoščljivo.

Kdo se trudi v sodni hiši,
 Rase krepko, viši, viši,
 Pravde čist, železen hram.
 Vse ga slavi, vsi so vneti,
 Zvezda se na prsih sveti,
 Cesar clo ga čisla sam.
 Kakor solnce iz višine
 On zasije, krivo zgine,
 Kdo je mar?
 Ta pravednik korenine
 Je slovenski oratar.

Svet pusti, opravke svoje,
 „Sursum corda!“ v Domu³ poje
 Mož pobožen, rajski svat.
 Vse obrne v božjo slavo,
 Mirta kinči sveto glavo,
 Papež piše: „Ljubi brat!“
 Kadar grob nemilo zine,
 Angelj čist na svetu mine,
 Kdo je mar?
 Ta pobožnik korenine
 Je slovenski oratar.

Bodi v tógi, bodi v šali,
 Zmir ponižno Boga hvali,
 V časti hrani rojstva ščit.
 Skaz⁴ je njemu krasno lice,
 Uma, sprava, sle,⁵ pravice
 Zvezdojasen, čist osvit.
 Če zavist lizuna zvine,⁶
 Da zamrdne⁷ sin krtine:
 Kdo je mar?
 Zagrmimo: Čast očine,
 Scer slovenski oratar!

Bravcem »Novic« h koncu l. 1845 v spomin.*

Z Bogom, bravci „Novic“, na potu prihodnjega leta!
 Blag nam ostani spomin, upanje vam zanaprej.
 Kar govóriale smo petkrat deseterno in trikrat,¹
 Bodi rečeno v korist rodu, domovju in vam,
 Bodi ko zrnja izmèt, poženi obilno klasovja.

Rekle bi, zvesto da smo namembo dosegle tečaja,
 Toda služabnici molk, sodba se vam spodobi.
 Sodite! Le dovólite nam sledeče besede,
 Dobro prevdarite jih, vredne pomisleka so;
 Če bi še manjkalo kaj, iz lastnega blaga dodajte.

Bogu dušo in vest, vladarju zvestobo do smrti,
 Veri zaupa poklon, glasu zakóna posluh,
 Starosti čast, mladenču poduk, otroku ljubezen,
 Ženi prijazno pomoč, bratu slovesen objem,
 Veri edinstva krepost — so naše prve naročbe.

* Bravcem „Novic“ ... ¹ „Petkrat deseterno in trikrat = 53; „Novice“ so izhajale vsak teden. ² Hrib aventinski = grič — eden sedmerih — ob in na katerih stoji Rim = Roma. Mlada zavržena dva = Romul in Rem, ki sta bila izpostavljena in ju je dojila volkulja, dokler ju ni dobil pastir. Ustanovila sta Rim. Ta historija je seve mitična — bajna. Rim je zavladal vsemu svetu in morju. ³ Trizob = nekake vile s tremi roglji; ž njimi je povodni bog (grški Pozejdon, rimski Neptun) obvladal morje. Tukaj znak rimskega gospodstva čez morje.

Marno poglejte potem na polje slovenskega djanja,
 Mnogo ledine je še, mnogo je križema rok.
 Ganite jih, otrébite mah domovini do jedra,
 Dúhe zaróтите v beg dvombe, nemarnosti, tmin,
 Dvignite srčno zaklad slovenske dlani ino uma.

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
 Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponds!
 Spomnite se imenitnosti del pokojnih očetov,
 Cenite vrednost sicér roda sedanjega tud';
 Kdor zaničuje se sam, podlága je tujčevi peti!

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
 Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.
 Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
 Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
 Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.

Res začetek je trud, okorna beseda detinstva,
 Tega ne strašite se, moč neizmerna je sklep.
 Volja poprav vam bodi in skrb, izida ni dvombe,
 Glejte košáti ta hrast, hrastič še oču je bil,
 Zakon naráve je tak, da iz malega rase veliko.

Nepomenljivo leži peškà nevažna na grivi,
 Padla otroku iz rok bila nevedoma je;
 Kliti začnè, narase drevó, se kroži, se širi,
 Krona prostrè se mu v zrak, jablan na grivi stoji,
 Važno devet rodovin z obilnim sadjem založi.

Mlada zavržena dva pobegneta v hrib aventinski,²
 Reven osnujeta stan, komaj pastirju se vdá,
 Dvigne se stan, premeni se v grad, se množi, se krepi,
 Žezlo prime držav, morja si skuje trizób,³
 Roma ponosna slovi, kraljici zemlja se vklanja.

Tako iz malega stvar narase velika in slavna,
 Volja se vzbúdi tedaj, truda ne strašite se!
 Krasno bo sad slovenske reči ob uri dozorel,
 Gani se, vrli ratar! Sin bo veselo sejal,
 Cvetju se čudil bo vnuk, a vnučič se radoval žetvi.

Pripomnja: Pesem je zložena v meri grških in latinskih pesnikov: vrstita se zaporedoma heksameter (šestomer) in pentameter (petomer). Oba skupaj tvorita celoto — distih (dve vrsti). Naša pesem obstoji iz kitic, ki obsegajo po dva distiha, katera zaključuje 5. vrsta — heksameter. O meri posebej govoriti, se mi ne zdi potrebno; dijaki jo poznajo iz šole, drugim pa to zadostuj. Koseski je edino v tej vrsti pesmi vpoštevanja vreden.

Valentin Orožen.

(1808—1875.)

Dečko s planine.

Jaz sem dečko iz planine!
 Gledam doli na ravnine;
 Zora vstaja tu z menoj,
 Prvi solnca žark je moj.
 Jaz sem dečko iz planine!

Spod pečine studenica
 Zvira hladna mi vodica,
 Kadarkoli poželim,
 Lehko žejo si vgasim.
 Jaz sem dečko iz planine!

Naj se le, planina moja!
 Burja okoli tebe poja,
 Sever tuli, kliče v ples,
 Jaz pa vriskam, pevam vmes:
 Jaz sem dečko iz planine!

Kdar je blisk in grom v ravnini,
 Sije solnce na planini —
 Oh moj dragi blisk in grom,
 Varuj mi očetov dom!
 Jaz sem dečko iz planine!

Ko po gorah krog gorele,
 V boj grmade nam velele,
 Sabljo hrabro sukal bom,
 Branil vero, carja, dom:
 Jaz sem dečko iz planine!

Jožef Virk.

(1810—1880.)

Slovensko dekle.

Venček na glavi se
Bliska ti s kitice
Rožic zelenih,
Slovensko deklé!

Lilija, vrtnica,
Mila ti šmarnica
Ličece krasi —
Slovensko deklé!

Svetla ko svit nebá
Plamena vtrinjata
V tvojih očeh se —
Slovensko deklé!

Zalo ko rožica,
Srca pobožnega,
Bistre glave je
Slovensko deklé!

Kakor vijol'ce cvet,
Razveseljuje svet
Modro, ponižno
Slovensko deklé!

Lepo ko angelji
V cvetju nedolžnosti
Sladko prepeva
Slovensko deklé!

Žlahtno ko trtica,
Milo ko lunica,
Solnce deklet je
Slovensko deklé!

Dokler človeški rod
Biva po zemlji tod',
Bode slovelo
Slovensko deklé!

Martin Semrajec.

(1825—1849.)

Triglav.

V gorenjsko oziram se skalnato stran,
 Triglava bliščé se vrhovi,
 Proti jasnemu nebu kipi velikan,
 Kaj delajo, gleda, sinovi.
 On videl je zgodbo Slovenije otrok,
 Je slišal njih petje, njih vrisk in njih jok.
     Vse je vihar razdjal; —
     Narod je zmiraj stal,
 Gledal na Triglava, nebá oblok.

Pridrla je vojska iz turških krajin,
 Družici nje smrt, razdejanje;
 In Triglav je videl iz jasnih višin
 Veliko nadlog, pobijanje.
 Sovražnikov štel ni junaški Sloven'c,
 On hotel je smrt ali zmage le ven'c;
     Kri so prelivali,
     Turke pobijali,
 Zadnjič zadobili zmage so ven'c.

Verige so žulile nas do kosti,
 Krivice so vrat nam klonile,
 Po svetu omike že zarja blišči,
 Veselo zapojte tud' Vile,
 Slovenskim sinovom da v srce doní,
 Da više dolžnosti in slavniše ni,
     Ko za domovja čast,
     Blagor in srečno rast
 Delati, dokler naš Triglav stoji.

Andrej Praprotnik.

(1827—1895.)

Domovina.

Beseda sladka, domovina,
Ne prideš več mi iz spomina;
Kot iskra živa v srci tliš,
Ljubezen k sebi mi budiš.

Če jasno je obličje tvoje,
Veselo moja struna poje;
In če okó se ti solzí,
V potokih moje se topí.

Ko solnca žar na tebe sije,
Srcé veselo v meni bñje;
A žalost trga mi duhá,
Ko te meglà nesreč obdá.

O sijaj, sijaj, solnce milo,
Na ljube domovine krilo;
Obličje jasni ji temná,
In krasi s cvetjem jo ljubó!

Moj dom.

V dolinci prijetni je ljubi moj dom,
Nikoli od njega podal se ne bom;
Pod lipo domačo najraje sedim,
V domačem veselji dovoljno živim.

Le išči si sreče, prijatelj, drugej,
Al' misliš dobiti na tujem jo kdej?
Veliko marsikteri je hodil po svet',
Na zadnje prot' domu se vrnil je spet.

Glej, rož'ce domače najlepše cvetó,
In ptički domači najslajše pojó;
Prijatli domači so mil'ga srcá,
Ljubezen, zvestoba le biva domá.

Doma preživetí si dneve želim,
Umreti se tudi domá ne bojim,
V domači gomili se spava sladkó,
Mi bratci, sestrice rahljajo zemljó.

Dr. Lovro Toman.

(1827—1870.)

Dr. Lovro Toman, rojen v Kamni gorici (1827—1870), je krožil svoje po „Novicah“ in „Bčeli“. Znan je pač bolj kot politik kakor pesnik. Zagovarjal je slovito in vneto pravice slovenskega naroda. Zlagal je pesmi, da bi budil narodno zavednost. Narodnost in pesem sta bili v oni dobi neločljivi. Svoje pesmi je izdal Toman l. 1849. v Ljubljani pod naslovom „Glasi domorodni“. Pozneje jih je izdala zopet „Slovenska Matica“.

Da bi pomagal buditi koroške Slovence iz narodnega spanja, zložil jim je naslednjo pesem-budilko, ki se uglasbena tudi navdušeno peva.

Pesem koroških Slovencev.

Kvišku, bratje, duše mile!
S slovom, z djanjem vsi za dom!
Kličejo nas slavne Vile
V kolo k bratom Slávjanom.

Priča cerkev Gospe Svete,
Priča svetih sto hramóv,
Pričajo vasi neštete,
Priča starih sto gradóv.

Da smo tudi mi Slovani,
Da slóvensk je Gorotan,
Narod naš dokaze hrani,
Jezik naš in duh in stan.

Priča to grad Osterville,
Priča vojvodski prestol,
Pričajo goré, goríce
Na mejah okrog, okol'.

Priča to nam zgodovina,
Priča krajnih sto imén,
Priča čutov nam milina,
Da slovanstva mi smo člen.

Naj zató nas duh navdaja,
Samov duh in njega djanj;
Národ naj v zavesti vstaja
Iz pretežkih hudih sanj!

Priča to šumeča Drava,
Priča sto vodá in rek,
Priča glava nam Triglava,
Ki nas gleda vek na vek.

Kvišku, bratje, duše mile!
S slovom, z djanjem vsi za dom!
Kličejo nas slavne Vile
V kolo k bratom Slavjanom.

Fr. Jeriša.

(1829—1855.)

Slovenska deklica.

Sem slovenska deklica,
Milka mi je imé,
Sem obraza bistrega,
Hrabro imam srcé.
Ljubi moj je čvrst rojak,
Lep slovenski je junak,
Ljubi moj je Slave sin,
Krepki sin planin.

Kadar se možila bom
S tábo, moj junak,
Mora strašnih topov grom
Tresti zemlje tlak.
In na grada razvalin'
Te objamem, sin planin.
Dam ti roko, ljub' junak,
Hrabri korenjak.

Mati me slovenska je
Nežno dojila,
V sladkem domoljubji me
Je odgojila.
„Bog vas živi večni čas!“
Pela zmiraj bom na glas:
„Bog vas živi mamica,
Vrla Slovenka!“

Sem rodu slovenskega,
Kaj je slava, znam;
V srcu mi do slavnega
Divji snuje plam.
Sinček moj pa mora bit'
Naroda, svobode škit,
Mora Slave bit' vojak,
Srčni korenjak.

Kadar pride boja dan,
Ven'c mu pletla bom,
In če pade bojnih ran, —
Padel je za dom.
Potlej grob bom venčala,
O junaku sanjala,
Padel v bran je naroda, —
Srečna Slovenka!

Matija Valjavec-Kračmanov.

(1831—1895.)

Matija Valjavec-Kračmanov roj. v Srednji Beli l. 1831. Študiral je v Ljubljani in na Dunaju, postal profesor v Varaždinu in Zagrebu. Umril 1895. Prvo pesem njegovo so še v dijaških letih prinesle „Novice“ s posebno pripombo, da dosti obeta. In res, on edini je iz teh mnogih, ki je dosegel ime, bolj v epiki kot v liriki. V poznejši dobi svojega življenja se je z uspehom posvetil jezikoslovju. L. 1855. je izdal svoje pesmi. Poezije so izšle v drugi izdaji l. 1900. v „Slov. Matici“.

Drevo v cvetu.

Ko gledam spomládi
Cvetoče drevó,
Veselja se smeja
Mi srce sladkó.

Približam pobožno
Se mu gologlav,
Ker ono mladosti
Podoba je prav.

Vseh vrtov je slava,
Vseh vrtov je kras,
Prepevajo tice
Mu hvalo na glas.

Za dom si izvoli
Ga tičikov par,
Ljubezni je srečne,
Vesele oltár.

Iz cveta čebele
Nabirajo med,
Napravljajo 'ž njega
Nebeško si jed.

In v senci njegovi
Pozabi se trud,
Glavičici sivi
Prijazno je tud.'

Mladosti nedolžni
Enaka je last,
Ta cvet je dežele,
Človeštva je čast.

Veselje razseva
Ter rádot budi,
O krásnosti njeni
Se vse veseli.

Z veseljem napaja
Še starcu srcé,
O njej se nebesa
Samé veselé.

Zatorej ko vgladam
Cvetoče drevó,
Veselja se smeja
Mi srce sladkó.

Brezgorje.

V Podunavskem mestu
Huda sapa piše,
Kranjskemu učencu
Črne lasce više.

Pihaj, pihaj burja,
Saj sem te navajen,
Kras še od močnejše
Vender le je glajen.

Pihaj al ne pihaj,
Mi ne delaš sile,
Nisi ti, ki zmika
Srcu vzdihne mile.

Kamorkoli gledam,
Al zidovje biva,
Al pa dolga dolga
Plan nepredvidljiva.

Ni življenja ribam
Urnim brez vodice,
Kjer ni drevja, petje
Se ne zlega ptice.

Kjer ni strmih stánov,
Travnate planine,
Al veselje biva
Tam za gorske sine?

Župánja hči.

Pa ga ni drevesa
Kakor naša lipa,
Tam na sredi sela
Gleda čez vse drevje.

Pa je ni mladenke
Kakor hči županja,
Ki ko solnce luno
Vse dekliče mráči.

Gori v lipi tice
Glorijo pojéjo,
Pa pod lipo joka
Milo hči županja:

„Pojte, pojte, tič'ce,
Kar vam gre iz srca,
Meni pa zapojte
Pesmico mrtvaško.

Kar vas prosim, tič'ce,
Mi ne odrecite,
Zadnje pozdravljenje
Ljubemu nesite:

Da pojdem k poroki,
Poročim se s smrtjo,
Kakor sušca roža
Poroči se z mrazom.“

Ljubi žvižga, poje,
Židane je volje,
Pa spominja ljube
Déklice se svoje.

„O ti žvižgaš, poješ,
Ljubica pa joka,
Joka in zdihuje,
Da jej srce poka.

Nam je naročala,
Da naj te pozdrav'mo,
Zadnjikrat v imenu
Njenem te pozdrav'mo;

Da pojde k poroki,
Poroči se s smrtjo,
Kakor sušca roža
Poroči se z mrazom.“ —

Zeleno mogilo
Senči drevodvojka,
Dve sta spodaj debli,
V vrh drevó je êno;

Znam'nje: razdeljena
Bila sta na zemlji,
Al v nebeškem raju
Dva sta v dvojem êno.

Franc Levstik.

(1831—1887.)

Prva izrazita pesniška osebnost za Prešernom je Franc Levstik. Rodil se je 28. septembra l. 1831. v Spodnjih Retjah pri Velikih Laščah na Dolenjskem. Tri leta, od 1839.—1842. je obiskoval ljudsko šolo v Laščah; nato je odšel 11leten v Ljubljano, kjer je obiskoval še dve leti normalko in bil potem l. 1844. vsprejet v prvi gimnazijski razred. Vsled bolezni se je vrnil domov in je l. 1845. začel znova gimnazijo. V tretji šoli je bil vsprejet v Alojzijevišče, a je ostal v njem le tri leta. Gimnazijo je končal l. 1853. — a brez mature. Obolenje je nekaj prej — potem je pa ni delal. Matematike ni maral, kakor marsikateri leposlovec ne.

Pesniti je začel Levstik že v gimnaziji. V četrti šoli je zložil marca l. 1849. „Želje“, ki so bile objavljene 25. maja istega leta v „Sloveniji“ (političen list, ki je izhajal pod uredništvom Matevža Čigale-ta v Ljubljani od 4. julija 1848 do 29. marca 1850. Priobčeval je tudi leposlovje, ki so ga prispevali Levstik, Jenko, Trdina, Rajnki-Jarnik in drugi). Tudi naslednje leto je prinesla „Slovenija“ nekaj njegovih — a v vseh je še začetnik pod Prešernovim in Vodnikovim vplivom. L. 1850. je priobčil v „Ljubljanskem časniku“ (uradni list, ki je obsegal tudi „Lepoznanski list“ na štirih straneh, izhajal od 2. aprila 1850 do konca 1852) balado „Kamniti svatje“, ki kaže vpliv Koseskega. Stritar pripoveduje, da je dobil v Alojzijevišču cel zvezek Levstikovih pesmi v roke, ki so bile zelo dobre. Trdina je pisal že tedaj o njem zelo pohvalno. Priobčeval je Levstik svoje pesmi tudi pod imenom Gornicki. Dalje je pisal ta čas tudi v Janežičevo „Slovensko Bčelo“, kjer je priobčil tudi svojega lepega „Popotnika“. Več pesmi iz te dobe je ostalo v rokopisu in so izšle šele v „Zbranih spisih“ po smrti Levstikovi.

Med boleznijo 1853—1854 je umolknil, a prirejeval svoje pesmi za tisk. Prodal jih je knjigarju Blazniku za — 35 goldinarjev! Izšle pa niso koj.

Brez mature Levstik ni mogel na vseučilišče, kamor bi bil rad. Vstopil je v nemški viteški red, ki ga je poslal študirat v bogoslovje v Olomuc na Moravsko. Vsprejet je bil v olomuško semenišče dne 1. oktobra 1854. Življenju se je kmalu privadil, sè sošolci je dobro izhajal in naučil se je češčine, bral „Kraljedvorski rokopis“ (ki so ga smatrali za prastaro najdbo, a ga je Hanka le podvrgel) in ga tudi prestavil. V tem času — 1854 — so izšle v Ljubljani njegove „Pesmi“, ki so vzbudile zlasti med dijaštvom veliko zanimanja, a ker so bili nekateri gospodje mnenja, da dijakom — škodijo, — so zagrozili Blazniku-založniku, ki je potem ustavil nadaljno prodajo. V Olomuc pa so poročali ravnatelju o pesmih in ker jih ni hotel Levstik „preklicati“, je moral dati slovo semenišču. Na pot so mu izplačali 100 goldinarjev in Levstik je odšel na Dunaj.

Na Dunaju je mislil študirati. Maturo bi napravil in se vrgel potem na filozofijo. A sredstva odkod? Imel je prestavo „Kraljevdvorskega rokopisa“, a njegov oče Hanka ga ni hotel založiti. Obrnil se je potem na „**Društvo sv. Mohorja**“ v Celovcu, ki je že takrat skrbelo za naše slovstvo in podpiralo domače pisatelje in pesnike, kolikor je moglo. In res, „Društvo“ je odkupilo rokopis, ki ga je izdalo 1856. Z nagrado za „rokopis“ je živel na Dunaju do srede aprila 1855. Poslušal je Miklošičeva predavanja, občeval z nabirateljem srbskih narodnih pesmi Vukom Štefanom Karadžićem in z različnimi slovanskimi študenti. Ta čas ni bil izgubljen: razširil si je obzorje. Delj časa pa ni mogel biti na Dunaju. Revščina ga je prisilila, da se je vrnil domov in prevzel čez nekaj časa službo domačega učitelja v graščini Turn pri grofu Pace od l. 1855.—1858., v katerem letu je odšel na Kolec k Miroslavu Vilharju, kjer je ravno tako opravljal domače učiteljstvo, ocenjeval njegove pesmi — odkrito in brez ozirov, kar pa Vilharju ni bilo prav, da je začel celo črniti Levstika. Tudi plačeval mu ni redno. Levstik se je naveličal tega življenja in odšel l. 1861. v Trst, kjer je prevzel tajništvo „Čitalnice“, ki mu ga je prepustil Fr. Cegnar.

France Cegnar, od Sv. Duha pri Škofji Loki (1828—1892), je študiral v Ljubljani, pomagal Cigaletu in Potočniku pri urejevanju „Slovenije“ in „Ljublj. časnika“, bil v poštni službi v Ljubljani in potem v Trstu. Prva njegova pesem iz l. 1849. je „Na grobeh — Blagor mu, ki se spočije...“ V prvi svoji dobi je zlagal in prevajal iz nemščine. Pisal je tudi v „Novice“ in „Slov. Glasnik“. L. 1860. je izdal „Pesmi“. Pozneje je prevajal Schillerjeve igre „Marija Stuart“, „Viljem Tell“, ki sta izšli l. 1861. v Janežičevem „Cvetju iz domačih in tujih logov“, in „Valenstajna“, ki ga je l. 1866. založila „Tržaška Čitalnica“.

Največ je občeval Levstik v Trstu s Cegnarjem in mu tudi pomagal pri prevodih. A tudi v Trstu ni Levstik dolgo ostal; gmotno je izhajal zelo slabo. Odšel je v Ljubljano jeseni 1862, kjer je urejeval Vilharjev „Naprej“. Ko je ta zamrl, je prevzel tajništvo „Slovenske Maticе“ od 11. aprila 1864 do 11. julija 1865. Nato je bil — drugače brez vsake službe — zaposlen z urejevanjem Wolfovega Slovensko-nemškega slovarja. V tem času je priredil po svoje Prešernove poezije, ki so izšle 1866 v „Klasju z domačega polja“ z važno Stritarjevo razpravo o Prešernu, ki je vzbudila umevanje in upoštevanje našega največjega pesnika. Istočasno je hotel izdati II. izdajo svojih pesmi, a do tega ni prišlo. Napisal je tudi „Bučelstvo“ in prvi del „Nauka o telovadbi“, ki je izšel 1867. L. 1869. je priredil za „Matico Slovensko“ Vodnikove pesmi — po svoje, kakor prej Prešernove. Vsled Vodnikovega rokopisa je prišel v velike sitnosti in prepire, da je zašel v polemiko in politiko, ki jo je že v „Napreju“ negoval. Pisal je ostre članke. Zanimal se je v tem času tudi za „Dramatično društvo“, kateremu je bil l. 1868. predsednik. „Mladika“, ki sta jo izdala Jurčič in Stritar l. 1868. (kakor prej „Klasje“), je prinesla tudi Levstikove pesmi, kar priča, da politika ni prevzela Levstika povsem.

Rovanje proti Levstiku ni končalo, pustiti je moral urejevanje „Slovarja“ in odšel je na Stritarjevo vabilo februarja 1870 na Dunaj, kjer je izdajal satiričen list „Pavliha“ in sodeloval pri Stritarjevem „Zvonu“. Dve leti je bil na Dunaju, dokler ni dobil stalne službe skriptorja v licejski knjižnici v Ljubljani, ki je bila kakor nalašč zanj. Opravljal jo je od l. 1872. do svoje smrti l. 1887.

Od prve Levstikove pesmi pa do smrti se jih je nabralo dosti, dasi se je pečal obenem in pozneje z jezikoslovjem in prirejanjem raznih potrebnih spisov. Uvedel je in zagovarjal potrebnost kritike in prvi ustvaril klasično slovensko povest s svojim Martinom Krpanom. Nič manjšega pomena ni odlomek „Desetega brata“ in „Potovanje od Litije do Čateža“.

Nas zanima Levstik kot pesnik. Spočetka pod Vodnikovim, Prešernovim in Koseskega vplivom se je pozneje vsebinsko in jezikovno osamosvojil. Vsaka njegova pesem je doživetje, podano v izrazitem jeziku, odgovarjajočem razpoloženju: resno, veselošaljivo, narodnolahko in ogorčeno-zbadljivo. Nič ni narejenega in domišljevanega v njegovih pesmih — kakršnih je bilo tačas vse polno — vse je resničnost. V oblikah ni tako bogat ko Prešeren, tudi takšne lahkote stila nima, kar pa ne škodi. Saj je ravno njegova klenost v podajanju tako prikupljiva in ga loči od vseh, njegov vpliv se pozna že pri vrstnikih, kakor tudi pri Gregorčiču, Cimpermanu, Medvedu in še mnogo drugih. O jeziku to. Pozna se pa tudi vpliv njegovih motivov in veselo šaljivega glasu zelo pri Ketteju in deloma pri Župančiču. Nič čudnega: tako izrazita osebnost ne živi samo desetletju!

Pésni i pésnik.

Pésni.

Bil zleteti nam si velel;
Me smo bile izletéle,
Dvignile se, v slast zapele,
Kar si rekel, kar si želel.

Zbral oblak je vihre svoje,
Strele so nas razbijale,
I v trepetu pribežale
K tebi spet smo hčere tvoje.

Pésnik.

V tihem srci sem vas hranil,
V prsih nosil mnoga léta
In umikal luči svéta;
Vse nesreče sem vas branil.

Bog i sreča tudi z vami!
Izletite i zapojte;
Strel grajočih se ne bojte,
Naj vas hvale dim ne mami!

Kádar v skalah orel vzrase,
Mati z gnezda ga izvabi;
Krme brati mu pozabi,
Da perot ga svoja pase.

Ne boji se zrelo klasje
Slane, žitom neprijazne;
Kder so bili zrna prazne,
Ne dodá ga hvaloglasje!

Spomladi.

Diše sapica gorkeje,
Zbežal mraz je čez goré;
Ptičev kita črna speje
Spet iz tuje deželé.

Tukaj si, a poslovila
Hitro, vem, od nas se boš,
Slana bode cvet morila,
Travnik bode stal brez rož.

Vejica je spet zelena,
Jasen spet je strop nebá,
K nam pomlád je zaželena
Zopet radostna prišlá.

Ti si kakor naši upi,
Ki se noč in dan rodé;
Jedva srce jeden kupi,
Drug ostavi nam srcé.

„Spet je tukaj!“ oznanjuje
Brez očesa mi srce;
Moč mi v prsih nova snuje,
Duh peroti spet razpne.

I tako se nam vrstijo,
Dokler v žilah bije kri;
Ko zvonovi zazvonijo,
Up na grobi ostrmi.

Pred mlinom.

Voda kolesa z ropotom vrti;
Mlinarska hčerka pri jezu stoji,
Mlinarska hčerka takó govori:

Hladna si, čista si, bistra vodica!
Teci i skači, da bodeš mi lica,
Bodeš oči mi svetló izpirála:
Naj bi se zdela jaz dragemu zála!

Goniš tečaje i stope, vodica!
Grmi šumeča, da moja pšenica
Hitro na belí se kamen bi mlela,
Moka sneženim pritokom letela:
Ljubcu v kolač bi medeni jo dela!

Zemljo po leti oživljaš, vodica!
Blizu pri tebi je moja gredica;
Rada bi vanjo ti pot nakopala.
Da bi jo v solnci hladú napajála,
Da bi mi kitica vzrastla vesela:
Jaz na klobuk bi jo njemu pripela!

Popótnik.

Dovolj sem, dragi, živel z vami;
 Zdaj zópet v róko grčav les!
 Če imam tórbico na rami,
 Ne brišite očij zares!
 V te hribe zrèm ves dragi teden,
 A dalje se mi v svet mudi;
 Ni móškega imena vreden,
 Kdor tujih vídel ni ljudij.

Kdor ima v pravem konci glavo,
 On vé v Jeruzalem i v Rim;
 Premaga solnce, dež, težavo,
 I radovoljnost hodi ž njim;
 Izkuša mnogo si po sveti
 Ter srečo tehta vse zemljé;
 Navaja ga veselje peti,
 A trdi žalost mu srcé.

Kjer sever goni jadra bela
 Do ledovitih mej svetá;
 Kjer južna sapa razgoréla
 Telesu dihati ne dá;
 Kjer vesne konec ni cvetoče:
 Popotnik je domá povsod;
 Nikjer si ne postavi kočé,
 Nikdár se mu ne vtrga pot.

Oblak nebeški ga odeva,
 A v posteljo ima zemljó;
 Ko zopet beli dan ogreva,
 Obrača solnce mu nogó;
 Po stézi suhej peš koraka,
 Zibéva ga po mokrem val;
 Stvari nové mu ura vsaka
 Podaje vrhu novih tal.

On ne sadí, nikdár ne seje,
 Nikdár mu polje ne rodí;
 Pri svojej peči se ne greje,
 Za svojo mizo ne sedí;
 Dobrote mnogo vender vžije;
 Sadi mu, seje mu ves svet;
 Od vsake lôze vino pije,
 Njegov je zemlje kras i cvet.

Nemoder je, kedór pokriva
 Branečega poslopja stanj
 Nikoli zemlja ne počiva,
 Ni vódi, solncu mir ni dan;
 I potnik suka se brez teže,
 Povsod poznan, nikjér domá;
 A kjer poslednjo uro leže,
 Tam smrt mu domovanje dá.

Otvi.*

Dve ótvi sta prileteli
 V jezéro pod skalni grad;
 Tam plavata družno po vodi,
 Veslata v kristalni hlad.

Premišljam iz okna dve ótvi,
 A v meni utriplje srcé,
 Zamakneno v dneve nekdanje
 Na lice usiplje solzé.

Deklica i ptič.

Deklè je zajemalo v vedro vodé,
 V kovano vedro vodice hladné;
 Pogleda se v vódo, uzrè si obraz,
 Začudi se svojemu licu ta čas:
 „Lepote, ki jo na obrazu imam,
 Za tri gradove bele ne dam!“

* Otva, utva = galeb (Möwe). Prva pesem razpoloženja v našem slovstvu.

Po vejici skakal je ptiček vesel
 Ter déklici mladej peti začel:
 „A kadar bi jeden pravi prišel,
 Vso tvojo lepoto zastonj bi imél!“

„Kar poješ mi, ptiček! to sama je laž,
 A vjeti ne morem te, perje imaš.“

„Da moje peruti imela bi ti,
 Danès preletela bi hribe, dolí;
 A kjer bi se tebi po volji dobil,
 I najsi ubožec največji bi bil,
 Pod tremi gradovi mu streho podaš,
 Katere na svojem obrazu imaš.“

To rekel je ptiček ter letel iz vej,
 Iz vej pod nebó, pod nebom naprej.

Deklè za njim gleda i reče mu to:
 „A kaj, ko bilo vse res bi takó?
 Ptič leta nad nami ter vidi ljudi,
 Vé dobro, kakó se po svetu godí.“

Upanje.

Čuj, úpanje hòdi pred nami
 Od rojstva, da gremo s svetá;
 Ko tare nas breme na rami,
 Nam palico v roke podá.

Kedár se nam sreča obrne,
 Da mègla pred nami leží,
 Nebeški se raj nam odgrne,
 Ko úpanja luč zagorí.

Oh, kólikrat te je ranila
 Nesreča globoko v srcé,
 A vánje ti upa je vlila,
 I bile so rane celé.

Hvaležen na raznih darovih
 Res človek Bogú da bi bil;
 A vendar iz rók on njegovih
 Od upa ni boljšega vžil.

Grešnikova molitev.

„Sladka devica Marija,
 Preljubezniva gospá!
 V strahi na pômoč te kličem,
 Ker sem odpál od Bogá.“

„Ustnice moje ti slavo
 V blati nečistem pojó,
 Tebi, ki rajska i čista
 Zmaji si strla glavó.“

„Stèri i mojo gnusobo,
 Ki me v verigah drží;
 Stopi zločinstvu na glavo,
 Vrni mi dušne moči!“

Sladka Marija devica
 Slišala prošnje je té,
 Grešniku bogorodica
 Vse prenovila srcé.

Jutro.

Tam po nebi sinjem zvezda plava,
Svetla zvezda, blažena danica,
Kádar božja vzbuja se narava
Ter si mije s hladno roso lica.

Solnce rano h gôram se dviguje,
Po oblacih živo luč razliva,
Da snežnikom glave ozarjuje
Ter zlatí se potlej gozd i njiva.

Jutro dahne, brzo vse zagiblje,
Ptica trebi si v grmovju krila,
Odletevši v vejah spet se ziblje,
Glasovito prepevaje čila.

Zvon cerkveni v sveto pesen brenkne,
Dól i gora z jekom odgovarja;
Nákovalo s kládívom zazvenkne,
Ki je v róci trdej gospodarja.

V dvor petelin z družbo prikoraka,
Trépne dvakrát, trikrát s perotnico;
Kur zapoje, kura kokodáka,
Razkopava po smetéh z nožico.

Mače kvišku v lok se nagrbljava,
Z repom, priskakavši, maha psiček;
V hlev pastirček še zaspan pritava,
Čaka paše krava i voliček.

Žena tukaj, mož se tam pokaže,
Sódar glasni vže nabija sode;
Vôzu hlapec len koleasa maže,
Pojde v góro po jelôve hlode.

A z motiko dékla v polje zeha,
Potoglave delajóč koráke;
Vsaka v dimi zakadí se streha,
Dim se vije nébu pod óblake.

Kar je spalo v sladko tihej noči,
V šum zbudí se, v hrup in ropotanje,
A človeka zopet skrb naskoči,
Prej vtopljena v dobrovoljno spanje.

Dete jezdi na koléni.*

Skóka, skóka kónjič
 Na polenci,
 Na kolenci
 Dete naše daleč jézdi,
 Pod nebesa k svetlej zvézdi.
 Zvezde božje se igrajo,
 In igraje lesketájo;
 A pred njimi je danica,
 Kolovódna prehodnica;
 Druge naglo vse za njó
 Súkajo se in tekó.
 Mesec kisko se drži
 Ter zabuhel govori:
 Bolno glavo imam,
 Ves obvezan kimam;
 Kdo po nebi ropotá,
 Da zaspati mi ne dá?

Kolina.

Mi smo davi muho klali
 In koline vam poslali,
 Z mesom tudi klobasíc:
 Nekaj lepih krvavíc,
 Tri mesene,
 Tri prtene.
 Vina v reki si kupíte,
 Ž njim kolíno poplakníte!

Rimska césta.

S póstelje se detek smeje,
 Luno gleda, zvezde šteje.
 Lepo zvezdo rad bi típal,
 V krepko lice luno ščipal.
 Skriva luna tolsto lice,
 Bega zvezda za meglice. —
 Sèn otroku dá peruti,
 Dvignen se pod nébes čuti.

Tam za zvezdo poletava,
 Zvezda krene strmoglava,
 Koder ide rimska cesta,
 Zlata kóla, zlata pesta,
 Konji sivi,
 Ognjegrivi,
 Goni sveti jih Elija,
 A na vozi je Marija,

* Dete jezdi na koléni in naslednji dve sta vzeti iz Levstikovih „Otroških pesmi“, ki jih je priobčeval v „Vrtcu“. Še danes nimamo nič boljšega v mladinskem slovstvu.

Sveti Peter, sveta Ana,
 Sveti Jožef do Ivána,
 Do Ivana Krstibóga,
 Ž njim ovčica, nedoróga,
 Sviloruno jagnje belo,
 Ki v naročaj mu je selo.
 Zdaj Elija z bičem tréšči,
 Da po zemlji se zabléšči!
 Kóla grómna ropotajo,
 Konji plamen rezgetajo.
 Zazibljó se vsa nebésa,
 Črna zemlja se potrésa,
 A podobo lune polne
 Gosta megla v sé pogolne;
 Piš vihari,
 Dež udari,
 V hrib, dolino s curkom lije,

Ídebela toča bije.
 Dete, blede kakor zid,
 Nima iti kam vedrit.
 Pride angel od Bogá,
 Perotnici dve imá.
 Kádar v novo se zablisne,
 Plaho dete k sebi stisne,
 Perotnico nánj razpné,
 Govoríti mu začné:
 „Stopi k meni, sinek moj,
 Ropotanja se ne boj!“ —
 Zdajci luna zopet sine,
 Božji angel v raj izgine!

*

Otrošček se vzbudí,
 Kjer odét na gorkem spi.

Svetemu Eliji.*

Mogočni svetec, grméči Elija!
 Lej, zvezane imam jaz roké;
 Ti pa grmiš po širocem nébi,
 I skoro pod sabo ne vidiš zemljé.

Prihrúmi nad Ljubljano belo,
 Drdráje privleci ropotni svoj voz;
 Bedakom treskaj v temotne buče,
 Pripali ošabni jim jezik i nos!

Al' pa na nebi rajši ostani!
 Morda še náposled mene bi klél,
 Ko ne bi mogel dela končáti,
 Nikoli ne mogel zaspati veselí!

* Svetemu Eliji. Satira — zabavljica. Dokaz ogorčenja pesnikovega radi ravnanja njegovih nasprotnikov.

Miroslav Vilhar.

(1818—1871.)

Planinarica.

Rožic ne bom trgala,
Da bi vence spletala;
Mirno, svobodno, ljubó
Po planinah naj cvetó.

Ako bi jo trgala,
Rožica bi umirala,
Glavico pobesila,
Solnca ne bi včakala.

Tudi jaz sem rožica,
V božji vrtec vsajena;
Skrivam se zdaj tu, zdaj tam,
Trgati se pa ne dam.

Rožic ne bom trgala,
Srca so nedolžnega;
Naj z menoj še vživajo
Mir, ljubezen, svobodo!

Kmet.

Ko pomlad se bliža,
Svoj vrtec gradim,
In orjem in sejem
In trte sadim.

Po letu koševam
Planine, dolí,
In srpe bruševam,
Ko žito zori.

V jeseni gozdarim,
Otavo kosim,
Pšenico omlatim,
Pa grozdje mastim.

Če srce me peče,
Pa vendar molčim,
Ker vem, da sem rojen,
Da največ trpim.

Po zimi počivam,
Kmet truden je vsak;
Orodje popravljam
In puham tobak.

Ves teden se trudim,
Si žulim roké;
V nedeljo hladim si
Glavico, srcé.

Če nimam le preveč
Na rami nadlog,
Vrtim se in vriskam,
Čeravno sem vbog.

Če kdo zaničuje
Težavni moj stan,
Ta nima al' srca,
Al' nima možgan!

France Cegnar.

(1828—1892.)

Rojakom.

Hej, rojaki! opasujmo uma svetle meče,
 Plemenita kri po krepkih naših žilah teče;
 Bog nam dal je dobro srce, um in pamet zdravo;
 Povzdignimo krepke glase domovini v slavo!
     Iz pšenice, vrli bratje, ljuljko populimo,
     Zdravo seme v brazde rojstne njive zaplodimo,
     Da se krepí ona od zaroda do zaroda,
     Da na zemlji diči se od vzhoda do zahoda.
 Dovršujmo nam od zgoraj dano naročilo,
 Da ne bo nam solnce za gorami zatonilo,
 Da sijalo vedno lepše bo pred naša vrata;
 Hej, rojaki, kvišku, da nam pride doba zlata!
     Populimo trnje, lemež naj ledino reže,
     Dokler temna noč na naše grobe se ne vleže;
     Vreme se zjasnuje, ne bučijo več vetrovi,
     Taja se ledina, vzeli so slovó mrakovi.
 Drami se prebela Vila na zeleni gori,
 Sveti se ji lice in okó v rumeni zori;
 Hej, rojaki, kako poje, poje in prepeva,
 Da se gora trese, da nebeški strop odmeva! —

Na grobih.

Blagor mu, ki se spočije,
 V črni zemlji v Bogu spi!
 Lepše solnce njemu sije,
 Lepša zarja rumeni.

Tiha zemlja ga ne dramí,
 Strasti ne buči vihar;
 Bratoljubje vlada v jami,
 Greje prah ljubezni žar.

Bridke tóge, bolečine,
 Duhomorni trop skrbi,
 Žalovanje grenko mine,
 Potok solz se posuši.

Ne slepi rumeno zlato,
 Čast, ime, naslov in stan;
 Smrt pobrati pod lopato,
 Kar rodil je beli dan.

Žezla, palice beraške,
 Kdo med temi izbiral bo?
 Krona, krila siromaške,
 Komu mar je tam za to?

Krije vse odeja ena,
 Reve in škrlatnike,
 Zgrinja travica zeléna
 Vsem jednake prtiče.

Kar je črna zemlja dala,
 Vzame črna zemlja spet,
 Duša je iz ječe vstala,
 Vzpela se nad zvezdni svet.

Blagor mu, ki se spočije,
 V črni zemlji v Bogu spi!
 Lepše solnce njemu sije,
 Lepša zarja rumeni.

Anton Umek-Okiški.

(1838—1871.)

Mornarska.

Ládija meni domovje,
Polje — neskončno morjé,
Klasi rumeni — valóvje,
Kadar je žarki zlaté.

Ladijo veter poriva,
Mokri odpira se tir;
Jasno nebó se odkriva,
Luči nešteti izvir.

Mnoga mi znana dežela,
Zemlje široke okrog,
Znana na nebu krdela —
Celi neskončni oblok.

Boj silovito mi geslo
Sredi nemirnih vetróv,
Roka obrača mi veslo,
Gledam grob temnih valóv.

Ládija hipoma plava,
Vstaja — odhaja vihar,
Čvrsta je moja postava,
Zdrav in vesel je mornár!

Janez Bilc.

(1839—1906.)

Pastirska.

Na hribu zelenem
Mi hiša stoji;
Okoli nje drevje
Prijetno cveti. —

Kaj tamkaj počnejo
V dolinah ljudje,
Kaj v tujih deželah,
Skrb mala mi je.

Tam v hlevu lesenem
Živino redim:
Na pašo jo gonim,
Veselo živim.

Na gorah visocih
Stanuje pastir,
Kjer vedno kraljuje
Tihota in mir.

Na paši veselje
S piščalko imam,
In pesmice peti
Premile tud' znam.

Le včasih oblaki
Vojskujejo se,
In švigajo strele
In v dole leté.

Radujem se, pojem
Pri čredi ljubí;
Ko tica v goščavi
Živim brez skrbi.

Al vendar se groma
In bliska požar
Sosedove hiše
Ogiblje vsekdar.

Najprvememu solnce
Mi bajto zlatí,
In prvemu potok
Mí žejo gasi.

Na gorah visokih
Pri čredi ljubí
Se smejem in pojem —
Živim brez skrbi.

Vinska trta.

Eden: Trtica mila, o roža prezala!
Sladkega vina boš kapljo nam dala;
Vsem se pri kupi srcé veseli,
Torej naj pesem te naša slavi.

Zbor: Kozarce nalijmo
In pesem začnimo
Presladkemu vincu na čast!

Eden: S plaščem zelenim se travnik odeva,
Prvi škrjanček že v zraku prepeva,
V logu zelenem se kos že glasí,
Brajdica ljuba pa vedno še spi.

Zbor: Ne bomo mi spali
In vinca varováli,
Ki greje nam tóžno srce.

Eden: Suščevo solnčece sije gorkeje,
Zemlja se mrzla pri žarkih ogreje,
Trta se tudi iz spanja zbudi,
Popek na brajdi se brž razcveti.

Zbor: Kozarce nagnímo
Ter vince izpijmo,
Saj trtica ljuba cveti.

Eden: Limbarji krasni po vrtilih cvetijo,
Zlate cvetlice po polju bliščijo,
Solnce visoko na nebu žari,
Trta v lepoti poletni stoji.

Zbor: Tud' vince bliščeče,
Ko solnce žareče,
Na mizi okrogli stoji. —

Eden: Daje darove nam jesen bogata,
Hramov odpirajo široka se vrata,
Petje in godba razlega se krog,
Gora odmeva, dolina in log.

Zbor: Tud' mi bomo peli
Pri vincu veseli:
„Naj trtica ljuba živi!“

Eden: V bačvah širokih že grozdje mastijo,
Mošt pa rumeni v sodove cedíjo;
Cedimo ga bratje, cedimo tud' mi,
Trta v vinogradu še zelení. —

Zbor: Kozarce nagnímo
In vince izpijmo,
Saj dala bo trta ga še!

Dr. Jakob Razlag.

(1826—1880.)

Domovini.

Bodi zdrava domovina,
Mili moj slovenski kraj!
Ti prekrasna, ti edina
Meni si zemeljski raj!

Tuje šege, tuje ljudstvo
So prijatli, bratje ne,
Slava le, slovansko čustvo
Moje veseli srcé.

Primi celov,* zemlja mila,
Primi srce moje v dar,
Da bi vedno matka bila
Nepozabljena nikdar!

Dr. Gregor Krek.

(1840—1905.)

Oblakom.

Oj, oblaki, kaj hitite
Tak' naprej, postojte vsaj!
Z vami iti dovolite
V srečne kraje mi nazaj!

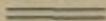
Al' oblaki le bežijo,
Za moj klic ne marajo,
Mene samega pustijo
In naprej le jadrajo.

Tujc med tujci prevzdihujem,
Se vtolažiti ne vem,
Z vami iti poželjujem;
Oh, oblaki, naj tja grem!

Oh, povejte, da iskreno
Ljubim vse prijatelje,
Poželjujem neizrečeno
Enkrat videti jih še! —

---

* Célov = poljub.

Simon Jenko.

(1835—1869.)

Sorško polje je dalo pesnika, ki se je oglasil v Levstikovem času, v dobi, ki je potrebovala več ko enega, da dokaže — pravo umetnost.

Na Podrečjem se je rodil 27. oktobra 1835 Simon Jenko. Ko je opravil z ljudsko šolo v Kranju, je odšel 1847 na novomeško gimnazijo, kjer je živel njegov stric pater Nikolaj. Po šestih letih je prišel v Ljubljano in dokončal gimnazijske študije. V jeseni 1855 bi rad šel na Dunaj, a pomanjkanje sredstev ga je vedlo v celovško semenišče. Poklica ni čutil, zato je prihodnjo jesen že na Dunaju. Spočetka posluša modroslovje — potem pravo. Živel je kakor živijo slovenski študentje v vseučiliških mestih: ob Knafljevi ustanovi (takrat 150 gl.) in s poučevanjem — zlasti 1861—1863. Pri tem je moral zanemarjati svoje študije (primeri: „Trojno gorje“). Da bi jih končal, se je vrnil domov, uredil svoje pesmi in s honorarjem 300 gl. odšel januarja 1864 v Gradec delat prvi rigoroz. Nato je stopil v službo notarja Stergarja v Kranju, 1866 pa kot koncipijent k dr. Prevcu, s katerim se je preselil zopet v Kranj. Tam je umrl 1869 in je pokopan na ondodnem pokopališču poleg Prešerna.

Veljajo torej Stritarjeve besede: „Kratko Jenkovo življenje nima nič posebno znamenitega in zanimivega. Pot iz kmečke hiše v Ljubljano, od tod na Dunaj; iz mesta, polnega dušnega in telesnega življenja in gibanja, zopet domov v malo mestece, v tesno zatohlo pisarnico — ta pot, tolikokrat že storjena, a vendar še ne uglajena, malokomu je s cveticami posuta; tudi naš Jenko je nahajal na nji več trnja nego rož. V krepkem telesu krepka duša; zdrav humor, ki ga ni zapustil nikdar, in pa pesem zdaj žalostna, zdaj vesela, kakor je nanašala priložnost; vsi ti darovi božji, ki se nahajajo redko skupaj, pomogli so mu čez vse napotke in zapreke.“ (Stritar V. str. 117.)

Pesniti je začel Jenko že v nižjih gimnazijskih razredih v Novem mestu. Navdušil se je pač ob „Čbelici“, italijanskih, francoskih in nemških pesnikih, ki jih je pridno prebiral. Ko je prišel v Ljubljano, je pesnil naprej in to toliko bolj, ker so mu bili sošolci Stritar, Erjavec, Tušek, Mandelc, Bril, Zarnik in dr. — V osmi šoli — 1854, v letu Levstikovih pesmi, za katere so se po pravici navdušili — so začeli izdajati pisan list „Vaje“ — prej so imeli že ljubljanski študentje enak list „Slavija“, kateremu je pošiljal tudi Jenko iz Nov. mesta svoje pesni. Iz obeh je Janežič prevzel posamezne stvari v „Bčelo“, oziroma v „Glasnik“.

Posebnost Jenkovih pesmi, s katero se nam prikupljajo, je ta, da so naravne, preproste, jasne; kar čuti, to nam pove pesnik naravnost brez okolnosti, brez posiljenih tropov in alegorij. Pesen

njegova je kakor zalo kmečko dekle, lepo praznično napravljena, pa po domače, kar ji le povzdiguje lepoto . . . (Stritar V. 119.)

Učil se je pač Jenko tudi ob narodni pesmi!

Mlad je umrl, a vendar star dovolj, da je pogledal v tajne globočine človeškega življenja in zajel iz njega pesmi, ki bodo živele.

Ptici.

Zapoj mi, ptičica, glasno,
Zapoj mi pesem žalostno,
Ki bo mi v srce segala,
Občutkom se prilegala.

Ljudje krog mene se vrsté,
Se smejejo in veselé;
Moj duh tamán je in molčí,
Nikomur nič ne govori.

Po travnikih sprehajam se,
Prelepe trgam rožice;
Oj, rožice dišé lepó,
A zame duha nimajo.

Star sedemnajst še komaj let
Zaničeval že ves sem svet,
In vem, da v srečo to mi ni,
Pa mi srce takó velí.

Obujenke.

VI.

V ljubem si ostala kraju,
Jaz pa šel sem daleč preč;
Morebiti sreča naju,
Oh, ne združi nikdar več!

Ves čas, kar si mi odvzeta,
Štejem ure, štejem dni;
'Z ur so mes'ci, 'z dni so leta,
Mes'cev, let pa konca ni!

Pomlad se na zemljo vrne,
Petje slavcev se vzbudi,
V cvetje zemlja se zagrne —
Zame pa pomladi ni!

X.

Čas vrti se neprestano,
Seka rane in zdravi;
Meni pa nekdanjo rano
Vsak dan zopet obnoví.

V teku, ki tekó ga leta,
Ti se premenila boš
V modro ženo iz dekleta,
Jaz bom iz mladenča mož.

Srce bo se umirilo,
Zginil čas bo sladkih sanj;
Nič ne bo se ohranilo,
Ko solzé v spominu nanj.

Obrazi.

Uvod.

Vstala je narava
Ter se giblje živa;
Znane čute kaže,
Kar nebó pokriva.

In srcé umeje
Čudne govorice,
Ki jih govorijo
Zvezde in cvetice.

Kamenje budí se
In občutke moje
Z mano čuti, z mano
Glasne pesmi poje.

V. Slovanska

Ko je solnce vstalo,
Dájal sem mu hvalo,
Da na oknu rože
Mi je obsijálo.

Solnce mi je reklo:
„Tebe, rož ni bilo,
Ko mogočno z neba
Zemlji sem svetilo.

Ti kot rosa zgineš,
Jaz pa bom ostalo,
Grob ti obseválo;
Revež, hrani hvalo!“

VI.

Z glasnim šumom s kora
Orglje so donele;
Druži se z donenjem
Glas soseske cele:

„Bodi počeščena,
Rajska Ti Devica,
Vseh nebes in zemlje,
Naših src kraljica!“

Tak soseska poje
In na prsi bije;
Skoz visoka okna
Jasno solnce sije.

VII.

Zelen mah obrašča
Zrušene zidove;
Veter skoz nje diha
Žalostne glasove.

Povej, razvalina,
V solnci zatemnela,
Kaj je moč človeška,
Kaj so njena dela?

In življenje naše,
Ki tak hitro teče,
Al so same sanje? —
Sanje — jek mi reče.

X.

Mlade hčere truplo
Črna jama krije;
Poleg jame mati
Bridke solze lije.

Kar okó doseže,
Smeje se narava,
Pómlad po grobovih
Cvetje razsipava.

V joku svojo zgubo
Človek Bogu toži;
Slavec, drobni slavec,
Pa vesele kroži.

XIII.

Med borovjem temnim
Mlada breza rase,
V rodnem svetu tuja
Stóji sama zase.

Tuja dolga leta
Raste sredi lesa,
Vetra moč jo maje,
Listje ji otesa.

Veter nosi listje
Sestram v daljne kraje,
Tam jim o samici
Poročila daje.

XV.

Léži polje ravno,
V polji rože krasne;
Dviga se škrjanec,
Poje pesmi glasne.

Pesem glasna stresa
Pisane glavice,
Sestra k sestri stiska
Zarudelo lice.

Šepetanje tajno
Nosi zrak čez njivo,
Sluhu nerazumno,
Srcu razumljivo.

XVI.

Zida drobna mravlja
Varno si mravljišče,
Dan na dan ukvarja
Se za blagor hiše.

Dolgo pot nastopi,
Sto pedij od doma;
Z blagom obložena
Spet domov priroma.

Gnezdo svoje stavi
Orel na višine,
Svet s perotjo meri
Čez vrhé, globine.

Slovenska zgodovina.

Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane.

V zlatih črkah v zgodovini
Národov beró se čini;
Le o našem nič ni glasa
S prejšnjega ne zdanj'ga časa.

Kdo spominja se nekdanjih
V revni zemlji pokopanih?
Tiho bori vnuk koraka
Čez grob borega očaka.

In ko ura nam odbije,
Črna zemlja nas pokrije:
Kdo bo še po nas poprašal?
Kdo se z nami bo ponašal?

Káko rod za rodom gine,
To povest je domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane.

Samo.

Kje le zemlja grobe krije,
Kjer junaci domačije
Mirno smrtno spanje spé?
Nihče li ne zna za nje?

Rad na tvojo, hrabri Samo,
Črno bi pokleknil jamo,
Prst poljubil, ki pod njo
Hrabro ti leži teló.

Tam, klečé nad tvojo rako,
Sebi bi ljubezen tako,
Kakeršno si ti gojil,
Rad v želeče srce vlil.

V pesmih glas bi svoj povzdignil,
Ž njim Slovene bi navdihnil;
Tvojo vrednost, rod, spoznal,
Tebe vreden bi postal.

Adrijansko morje.

Buči, morje adrijansko!
Bilo nekda j si slovansko,
Ko po tebi hrastov brod
Vozil je slovanski rod.

Ko ob tebi mesta bela
Naših dedov so cvetela,
Ko so jadra njih vojské,
So nosila njih imè.

Molči, morje, kam si djalo,
Al si ladje pokopálo,
Jih razbilo ob peči,
Da jih videti več ni?

Ni jih morje potopilo,
Ni jih ob peči razbilo;
Da jih videti ni več,
Tega kriv je tuji meč!

Naprej.

Naprej, zastava slave,
Na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave
Naj puška govori!

Z orožjem in desnico
Nesémo vragu grom,
Zapisat v kri pravico,
Ki terja jo naš dom.

Draga mati je prosíla,
Roke okol' vrata vila,
Plakala je moja mila:
„Tu ostani, ljubi moj!“

Z Bogom mati, ljub'ca, zdrava!
Mati mi je očetnjava,
Ljub'ca moja čast in slava,
Hajd'mo, hajd'mo zanje v boj!

Naše gore.

Mogočno se dvigajo naše goré,
Ozirajo se na cvetoče poljé,
Pošiljajo toke mu bistrih vodâ:
Navzdol se podvizajo hčere gorâ,
Pozdravljajo rod, ki se dviga na dan
In last imenuje goró ino plan,
Pozdravljajo ga, na uhó mu bobné:
„Naj volja tak krepka ko tvoje goré,
Naj moč ti bo taka, ko tvojih je rek,
Ki trgajo jez in potresajo breg;
A mirno ponosno srcé naj ti bo,
Ko tvoje spomladi poljé je cvetnó!“

Mati.

Dete revno, dete malo,
Kdaj mi bodeš poplačalo,
Kar sem zate skrbna mati
Morala in bom prestati?

Sem pod srcem te nosíla,
V bolečinah porodíla,
Zate noč in dan skrbela,
Zate sem in bom živela.

Postelj kol'kokrat postlala,
Zibel tvojo sem zibála,
Pesem ti zapela sládko,
Da zaspalo si čez kratko;

Čez te se potem nagnila,
Srčno Bóga sem prosíla:
„Oče, hudega ga brani,
Meni, sebi ga ohrani!“

Dete malo in ubožno,
Bodi pridno in pobožno,
S tem skrbi mi boš plačálo,
Dete revno, dete malo!

Trojno gorje.

Gorjé, kdor nima doma,
Kdor ni nikjer sam svoj gospod;
Naj križem svet preroma,
Saj vender tujec je povsod.

Gorjé, kdor se useda
Za tujo mizo žive dni;
Vsak grizljaj mu preseda,
Požirek vsak mu zagreni.

Gorjé, kdor zatajiti
Prisiljen voljo in srcé,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo in roké.

Korak v življenje.

Srce trepeče
Od hrepenenja,
V šumni vrtinec
Sili življenja.
Stopil na ladij
Tudi bi eno,
Jadral za srečo
Nerazjasnjéno.
Morje ležnivo,
Kje so bregovi?

Grozna širjava,
Grom in vetrovi —
Zije slapovje,
Rjove peneče,
Barke razbija,
V brezdna jih meče.
Zvezde prijazne,
Pot mi kažíte,
Srečni vetrovi,
Čoln mi vodíte! —

Angelj tožnih.

Ko obide strah duhá,
Angelj stopi iz nebá,
Pride v halji žalostni,
V halji temnovišnjevi.
V levi roci vrč imá,
V vrči solz je do vrhá,
Zliva jih na vse stezé,
Koderkoli človek gré.
Kamor solze padajo,
Rožam glave sahnejo,
Trava hitro se suší,
Zemlja pusta ne rodi.
V desni roci pa imá
Ogledalo iz zlatá,
Pred oči mu ga drží,
Kaže v njem pretekle dni,
V jasni mu svetlosti spet
Kaže čas prihodnjih let;
Upu srce se odpre,
Duh otožni zjasni se.

Zimski dan.

Solnce se od daleč skriva,
Vrana leta okrog hiše,
Tenek veter zunaj piše,
Tla pa debel sneg pokriva.

Tam na klanci je vse živo:
Vkup so iz vasi otroci,
Vsak senj v premrli roci
Vozi in drži se krivo.

Starec zre iz gorke hiše,
In spomin se mu posili,
Dni preišlja, ki so bili,
I na tihem solze briše.

!Zakaj se smiliš mi?

Za selom sem hodila
Ob cvetnatih vrtéh,
Pa tebe, roža, našla
Na prašnih cestnih tleh.

Pohojena cvetica,
Zakaj se smiliš mi?
Zakaj li tiho solzo
V okó ti siliš mi?

Kakó, kakó ti krasno
Nekdaj cvetela si,
Med sestrami na gredi
Lepó duhtela si!

Pa vtrgal te je nékdo
Ob vrlih tod gredóč,
Ko duh in cvet okúsil —
Zagnal te v prah je proč!

Zakaj, zakaj pač solze
V okó ti siliš mi?
Oj roža zapuščena,
Zakaj se smiliš mi?

Simon Gregorčič.

(1844—1906.)

Rodil se je Gregorčič 15. oktobra 1844 na Vrsnem pod mogočnim Krnom na levem bregu Soče — bistre hčere planin. Pot k prvi modrosti sta mu trla libušenjska kurata Bevk in Gregorčič, njegov daljni sorodnik, na čigar prigovarjanje je poslal oče Jernej mladega Simona v Gorico študirat, kjer je bil l. 1858. sprejet v malo semenišče, iz katerega so izšli od takrat dalje vsi pomembnejši možje Goriške.

V šoli je bil Gregorčič vseskozi priden in vzgleden dijak. Predvsem se je zanimal sè svojimi tovariši — med drugimi z Ivanom Stresom — za slovensko slovstvo, kakor tudi za druge slovanske jezike. V tem oziru je predvsem vplival na svoje učence profesor Ivan Šolar. — Sedmošolec Gregorčič je bil sprejet v veliko semenišče. L. 1864. je maturiral z odliko. To leto je važno, ker v njem se je Gregorčič pokazal slovenski javnosti sè svojimi prvenci v Janežičevem „Glasniku“. Ti prvenci so „Domoljubne iskricice“, ki so pozneje v zbirki predelane in stoji vsaka zase (Naša zvezda, Mojo srčno kri škropite, Z vencem tem ovenčam Slavo... itd.) Iz sedme šole — 1862/63 — datira tudi, kakor je Gregorčič sam povedal dr. Žigonu (cf. Dom in Svet 1915, str. 269) nam posebno dobro znana proroška pesem „Soči“, ki je dočakala svoj čas v naših dneh.

Po maturi je bil na razpotju: bogoslovje ali klasična filologija? Šel je v bogoslovje in je po treh letih — 27. okt. 1867 pel novo mašo na Libušnjem, kamor spada Vrsno. Naslednje leto je končal še četrti letnik bogoslovja in bil l. 1868. nameščen za kaplana v Kobaridu.

V bogoslovju je Gregorčič pisal naprej in gotovo je po njegovem nasvetu nastal hišni list, v katerem so se oglašali poleg Gregorčiča tudi drugi. Par pesmic Gregorčičevih iz tega lista in par razmotrivanj njegovih čitaj v „Dom in Svetu“ 1915 in v „Času“ istega leta, ki jih je priobčil Peter Butkovič. V tem času je nastala tudi ponarodela „Njega ni“, katero je zložil med predavanjem v šolski klopi...

Iz bogoslovja, kraja nemirnega miru, premišljevanj in poglobljanja — je prišel v življenje, da vidi njegove sladkosti in bridkosti, da zaživi med svojim ljudstvom in z njim, da se veseli z njim v veselju, da ga tolaži v bridkosti, da mu kaže pot do sreče, da mu užge plamen ljubezni do domovine, ki jo je sam tako iskreno ljubil.

In Kobarid je bil trg, kakor nalašč zanj. Bil je v svoji ožji domovini in z veseljem je deloval. Ustanovil je kobariško čitalnico — eno prvih na Goriškem, ustanovil je pevski zbor, ki ga je sam vodil. Bil je torej spočetka dober družabnik — pozneje pa je postal bolj sam svoj in navezan le na ožji krog svojih prijateljev. Poleg dušnopastirskega dela, poleg družabno-narodnega dela ni zanemarjal pesnika. V času njegovega kaplanovanja v Kobaridu (1868—1873) je pesnik Jožef Stritar ustanovil leta 1870. „Zvon“, v

katerega je pridno pisal. Bajé je nastala na kobariškem pokopališču pesem „Človeka nikár!“ — V Kobaridu se je seznanil z Jos. Pagliaruzzijem-Krilanom, spoprijateljila sta se in Gregorčičev vpliv se pozná zeló zeló v njegovih pesmih. Vrli mož dekan Andrej Jekše je bil Gregorčiču eden najboljših prijateljev: šel je mlademu kaplanu na roko — umel ga je in cenil, za kar mu je postavil hvaležen spomenik v lepi pesmi.

Iz Kobarida je šla Gregorčičeva pot v Rihenberg. In začelo se je trpljenje. Služba je bila vse bolj naporna ko v Kobaridu in župnik Brezavšček ni bil — Jekše! Vendar mu je bilo težko, ko se je ločil od Rihenberka, kjer se mu je dobro ljudstvo prikupilo in ga ljubilo — saj je živel med njim dolgo. „Tu bival sem nad osem let,“ pravi v pesmi „Slovó od Rifenberga“, ki jo je bral ob slovesu ljudstvu z lece.

Šel je v začasen — polleten pokoj vsled bolehnosti in dobil 210 K pokojnine. Ta čas je preživel deloma v Rihenberku, Gorici in v Logatcu, kamor ga je povabil kobariški rojak in prijatelj notar Ignacij Gruntar, kateremu velja „Slovo in naročilo“.

V maju l. 1882. — ko mu je potekel pokoj — je nastopil kot vikar na Gradišču blizu Rihenberka. To leto je izbral tudi svoje pesmi in jih izdal. Rajni Fr. Levec je nadel temu l. zvezku Gregorčičevih pesmi častno ime „Zlata knjiga“.

Na Gradišču je vikaril Gregorčič spočetka brez dekreta — dobil ga je šele 11. jan. 1887 — in zato mislil na prigovarjanje prijateljev drugam: v Vrtojbo za vikarja, v ljubljansko prisilno delavnico za kurata, na goriško realko za kateheta, za tajnika „Slovenski matici“. Odločil se ni nikamor. Medtem je kupil zemljišče na Gradišču, potoval v Dalmacijo in s prof. Borštnikom v Črno Goro in zidal potem hišo na „Hribu“. V maju 1887 je odpovedal službo in prosil za pokoj — sitnosti je imel na Gradišču, posebno od strani župnika Brezavščka. Župnik Podboj iz Planine ga je vabil ta čas za grajskega kaplana h knezu Windischgraetzu — a ni maral. Isto leto je prevzel uredništvo pesniškega dela pri Hribar-Tavčarjevem „Slovanu“ (1884—1887), leposlovnem listu, v katerega je tudi pisal.

Zanimiva je prošnja za pokojnino na ministrstvo za uk in bogočastje, ki jo je vložil to leto. Iz nje je razvidno, da je govoril zanj na Dunaju že tedanji poslanec vitez dr. Tonkli — a je bila kljub temu zavrnjena. Prošnjo hrani prof. Jos. Ivančič — izvršitelj Gregorčičeve oporoke. Pisana je nemško in sicer pretežni del — v verzih. Bere se kakor njegova „Oljki“, na katero spominja začetek; v njej podaja svoje življenje in hotenje — nato sledijo v prozi podrobnejša data in oficielna prošnja, v kateri je zlasti zanimiv predzadnji odstavek — avtokarakterizacija: Stremil je vedno po dobrem in lepem, budil blaga čustva in ljubezen do ožje in širše domovine. — Nič manj ni zanimiv sklep, v katerem govori o zaostalem — a ne po lastni krivdi — slovenskem narodu, ki se vzbuja in ima smisel za umetnost. Minister, ki je pravičen vsem narodom, naj bo tudi našemu in naj se zavzame za njegovo probujo. Pesniku naj nakloni penzijo, da bo tako lože deloval na leposlovnem polju, ker — kakor

pravi v pesmi prej — dva poklica čuti v sebi, a oba zahtevata celega moža: rad bi se posvetil samo leposlovju.

Prošnja, kakor rečeno, je bila odbita in Gregorčič je ostal na Gradišču. Pokojnino je dosegel šele 10. febr. 1899 v znesku letnih 680 K.

„Zlata knjiga“ se je koj razprodala in po treh letih, l. 1885., je izšla zopet pri Kleinmayru in Bambergu s par dodatki. L. 1888. je založil Gregorčiču II. zvezek „Poezij“ veletržec Jos. Gorup kot pravi mecen proti plači — 6000 kron.

Nato je Gregorčič skoroda utihnil — za javnost. Živel je na Gradišču, zahajal v Gorico k svojim prijateljem, obiskal tuintam svoje znanke-prijateljce po Slovenskem. L. 1901. je nevarno obolel, a vendarle okrevale: spomin na ta čas imamo v III. zvezku Poezij l. 1902. — (Predsmrtnice — Posmrtnice), katere mu je zopet nagradil Gorup s 3000 K. S honorarjem — tem in prejšnjim — je poravnal dolgove, v katere je bil zabredel, ko je kupil zemljišče in zidal hišo.

Hiše ni obdržal. Po bolezni l. 1903. jo je prodal s posestvom vred za 8000 K in se v lepem maju preselil v Gorico, kjer se je nastanil na Katerinijevem trgu v hiši, ki je danes ni več, ker se je morala umakniti novi cesti . . .

Živel je v Gorici mirno življenje, pripravljaj svojega „Joba“ za tisk, ki je izšel z uvodom dr. Fr. Sedeja — sedanjega nadškofa goriškega, v založbi Narodne tiskarne v Gorici, občeval s svojimi prijatelji, zlasti s prof. Ivančičem, dr. Ant. Gregorčičem in drugimi, ki so se shajali navadno pri „Zvezdi“, kjer je sedel tudi 15. nov. 1906 in so — slučajno ali kaj — govorili o kapi. Naslednje jutro ga je pa zadela med sv. mašo v hišni kapelici. In ni več okrevale: 24. novembra 1906, ob 10. uri 10 minut je odpotoval v večnost pet še neizpeto pesem — večne lepote in resnice.

Dve leti po pesnikovi smrti je izšel IV. zvezek poezij. Uredil jih je prof. Jos. Ivančič; Ksaver Meško jim je napisal le uvod. Isto leto je izdala tudi Mohorjeva Družba zbirko Gregorčičevih „Izbranih pesmi“.

Tretji zvezek je izšel v novi dobi, v kateri je bil kakor spomin na prošle čase, dasi se čuti v njem tu in tam vpliv novih dni.

Izšel je Job — delo dolgih let. Jezik izklesan in ubran zveni tako lepo ko najlepša Gregorčičeva lirski popevka, da človek zabi ob njem, da je nekak prevod in uživa samostojno delo.

Četrty zvezek je paberkovanje. Iz vseh časov pesmi so v njem: od lepe pesmi do povprečne prigodnice zadnjih let.

Gregorčičeva pesem je priprosta — po obliki in vsebini. Tudi tozadevno in ne samo glede na razlago se je ravnal po geslu:

Čim naravneje,
tem verjetneje,
tem prijetneje
tem veljavneje! —

Ravno priprosta zunanja oblika in vsebina, ki je vsakemu bralcu dostopna brez večjega samospoznanja in notranjega življenja, je vzbudila občo zadovoljnost in navdušenje za pesnika ter je povzročila, da so mnoge, mnoge njegove pesmi ponarodele.

Soči.

Krasná si, bistra hči planin,
 Brdká v prirodni si lepôti,
 Ko ti prozôrnih globočin
 Nevihte témne srd ne móti,
 Krasná si, hči planin!
 Tvoj ték je živ in je legák,
 Ko hód deklét s planíne;
 In jasna si ko gôrski zrák,
 In glásna si, ko spév krepák
 Planinske je mladíne, —
 Krasná si, hči planin!
 Rad gledam ti v valove bôdre,
 Valove te zelêno-módre:
 Temná zelén planinskih trav
 In vedra višnjevost višáv
 Lepó se v njih je zčila;
 Na rôsah sínjega nebá,
 Na rôsah zelenih gorâ
 Lepôto to si pila. —
 Krasná si, hči planin!
 Ti mêni si predraga znanka!
 Ko z gôrskih prišumiš dobráv,
 Od dôma se mi zdiš poslanka,
 Nesóča mnóg mi ljub pozdráv, —
 Bog sprimi te tu sréd planjáv! . . .
 Kakó glasnó, ljubó šumljáš,
 Kako čvrstó, krepkó skakljáš,
 Ko sred gorâ še pót imáš!
 A ko pridêreš na ravnine,
 Zakaj te živa rádost míne?
 Kaj trudno lézeš in počasi,
 Zakaj so tóžni tvôji glási?
 Težkó se ločiš od hribóv,
 Zibelke tvojega valóvja?
 Mar veš, da tečeš tik grobóv,

Grobóv slovenskega domovja?
 Obojno bôl pač tu trpiš!
 V tej bôli tóžna in počasna,
 Ogrómna sólza se mi zdiš,
 A še kot sólza — krásna!
 Krasná si, bistra hči planin,
 Brdká v prirodni si lepôti,
 Ko ti prozôrnih globočin
 Nevihte divje srd ne móti!
 Pa, oh, siróti tebi žuga
 Vihár grozán, vihar strašán;
 Prihrumel z gorkega bo juga,
 Divjál čez plôdno bo raván,
 Ki tvoja jo napaja struga —
 Gorjé, da daleč ni ta dan!
 Nad tábo jasen bo oblók,
 Króg têbe pa ognjena tóča,
 In dež krváv in solz potók,
 In blisk in grom — oh, bitva vróča!
 Tod sékla bridka bodo jekla,
 In ti mi boš krvava tékla:
 Kri naša te pojila bo,
 Sovražna te kalíla bó!
 Takrát se spomni, bistra Sóča,
 Kar gôrko ti srcé naróča:
 Kar bode shranjenih vodá
 V oblakih tvojega nebá,
 Kar vóde v tvôjih bo planínah,
 Kar bode v cvétnih je ravnínah,
 Tačas pridrvi vse na dán,
 Narasti, vskípi v tok strašán!
 Ne stískaj v meje se bregóv,
 Srdíta čez branove stópi
 Ter tujce, zêmlje-lačne, vtôpi
 Na dnò razpénjenih valóv!

Na potujčeni zemlji.*

Pozdravljam solnčna te raván,
 Ki pred menoj si razprostrta!
 Ti lepa si kot sen krasán,
 Podoba rajskega si vrta.

Kedó bi pač se ne zavzel
 O čaroviti tej lepôti?
 Kakó naj duše čut vesel
 O čudu tem se ne polôti?

* Na potujčeni zemlji. Furlanija in Benečija. ¹ Pergamen = papir iz oslovske kože. Občuduj lepo primero: pergamen — ravan! Kakor so včasí že popisan pergamen, kí ga niso umeli in znali ceniti, kar je bilo popisanega na njem, zbrisali — prevlekli z nekakim lakom, da so mogli kaj novega nanj napisati — tako so napravili tujci z našimi pokrajinami. A kakor na pergamenu

In véndar, rajska ti raván,
Ko náte pótnik se oziram,
Moj duh temán je in mračán
In solze iz oči otiram.

Naš bil nekdáj je ves ta raj,
Očetom našim domovina;
Tuj narod tod se širi zdaj,
Naš raj je tujcev zdaj lastnina.

Dobí se včasi pergamen,¹
Nánj pésmi krasne, modre reke
Napisal bil je mož učen, —
O vredne, da živé na veke!

A list je tujcu v last prišél,
On stara slova je izbrisal,
Ker njih modrosti ni umél,
Ter črte svôje je narisal.

Tak list prostrán si ti, raván!
Naš ded tu pisal svoja déla,
Naš govor čul si prek polján,
Tu pesem naša je živela.

A zdaj zatrt je tod naš glas,
In tuji krog zvené glasovi,
Tuj trg in grad, tuj ves je kras,
Oh, naši so samó — grobovi!

Zatorej, solnčnata raván,
Ko náte moj pogled se vpíra,
Temán mi duh je in mračán
In srce toge mi umíra!

Zjasni zvezde mu temné!

Tiha póлноč zemljo krije,
Tožnomirna — plan in log,
Bledi mésec temno síje,
Spava, sanja vse okrog!

A če vse odéva spanje,
Srce moje še bedí,
Njega ne blažé mi sanje,
Duh otožni moj ne spi.

Tu klečim vrh griča v nôči,
Lipa nad menoj šumljá,
K zvezdam zrem in vzdihí vroči
Vró iz duše dó nebá:

To prošnjó le vsliši Véčni,
Oh, ne molim je za sé,
Molim jo za dom nesrečni:
Zjasni zvezde mu temné!

Sam.

Gorjé mu, ki v nesreči biva sam!
A srečen ni, kdor srečo vživa sam!
Imásh-li, brate, mnogo od nebés,
Od bratov ne odvračaj mi očés!
Duh plemeniti sam bo nosil bóli,
A sreče vžíval sam ne bo nikoli.
Odprí srcé, odprí roké,
Otíraj bratovske solzé,
Sirotam olajšúj gorjé.
Kedor pa sréčo vžíva sam,
Naj še solzé prelíva sam!

lahko prvotno pisavo še dobiš, če zgornjo plast očistiš, tako tudi v naših pokračinah. Iz raznih imen, ki so deloma potujčena, gleda vendarle še staro, slovensko. Takemu pergamenu pravimo palimpsest.

Kmetski hiši.*

Mogočna nisi, ne prostorna
In stavil te umetnik ni,
Bolj kot bogata si uborna,
Preprosta selska hiša ti!

In vendar ne palač ogromnih
In njih bleskù ne bom slavil;
A tebi, dom seljakov skromnih,
Nesmrten venec rad bi zvil.

Pač res ubog si, mal, neznamen;
A dasi mal in ne slovít,
Kakó ti nam si blagodatén,
Kakó za nas si znamenít!

Pomnik le redek še se dviga,
Ki davnih nam je dni glasnik,
Ti naša si najstarša knjiga,
Pravečen, živ nam spomenik.

Pravljice, zgodbe praviš davne,
Ti v rêkih čuvaš pramodróst,
Pradede nam opevaš slavne,
In src radost in njih bridkóst.

Ti šege stare si ohranil,
Deduje jih po oči sin,
Le ti naš jezik si obranil,
Da ni zatrl nam ga tujčín.

Kar čas nam dal je davna leta,
Največ občuval si nam ti,
Kar zdaj nam daje in obeta,
Pod streho kmetsko nam zori.

Ta hiša nam je mati krušna,
Domovju steber je čistit,
Iz kmetskih hiš nam hrana dušna,
Iz kmetskih hiš omike svít!

Ne v hiš mogočnih jasnem sevi,
Ki marmornat jih krije krov, —
Pod nizko streho, v skrajni reví
Rojèn rešník je vseh rodóv.

In ne v dvorinah bogatinov,
Kjer blesk zakladov te slepi,
Kjer dom seljaških je trpinov,
Rešitve zor se nam žari.

Kar mož nebesa so poslala,
Da večnih nas otmó grobóv, —
Vse mati kmetska je zibála,
Iz kmetskih so izšli domóv.

Od tam nam misleci globóki,
Od tam klicarji k nebu nam,
Od tam nam pesniki-proroki,
Za dom borilci vsi od tam!

In vem, da to jim srečno vspeje,
Da spono vse nam razdrobé,
Da dni nam priboré jasneje
Ter naše proslavé imé ...

Zató ti slava peta bodi,
Oj zibel naših boljših dni,
Nebó ti tisoč sreč prisodi,
Ves blagoslov na té razlij.

Naj vedno mirno bi živela,
Nobèn ne vzburlaj te vihar,
Ogiblji se gromóv te strela,
Zanašaj grozni ti požár.

Da srečno v vek si bivališče
Krepostnih žen, poštenih mož!
Daj Bog, ti slavnih mož rodišče,
Da zibel še slavnejših boš!

* Kmetski hiši. Primerjaj, kaka razlika proti Koseskega „Kdo je mar?“

Daritev.*

Daritev bodi ti življenje celo:
 Oltar najlepši je — srcá oltár,
 Ljubezen sveta v njem — nebešk je žar,
 Gospodu žrtva — vsako dobro delo.
 O, da srcé gojilo bi vsekdar
 Ta sveti žar, naj živo bi gorélo,
 Enako kresu vedno ti plamtelo,
 Bogu in domu žgalo vreden dar!
 Odločno odpovéj se svoji sreči,
 Goreče išči drugim jo doseči,
 Živeti vrli mož ne sme za sé.
 Iz bratov sreče njemu sreča klije,
 Veselje ljudsko njemu v ôku sije,
 In tuja solza mu meči srce!

Kupa življenja.*

Pod tabo pekel in nebó nad tebjó,
 A zemlja visi mej obema,
 In gori in doli zajema
 Ti v kupo življenja kipeči napoj:
 Zdaj boli peklá, zdaj veselje nebá,
 Pogosto vse vmés!
 Glej, to ti je res
 Usoda svetá!
 Kedór je možák,
 Strupéne se kupe ne brani,
 Sladké se nikdár ne vpijáni,
 No vedno ostane enák,
 In vedno ohrani
 Si pôkoj sladák!

Pri jezú.

Kakó hrumíš in šumiš, oj jez,
 Kakó valovje drvi se ti čez!
 Ta voda srdita
 Vsa v kaplje in pene in prah je razbita;

* Daritev. Povedati moram, kar se menda splošno prezre, da je ta pesem — sonet. In ne samo to! Beri začetne črke navzdol in pesnik kliče: Dolgo Te Bog živi! Torej — akrostihon: Pesem je klasična prigodnica ob priliki nove maše.

* Kupa življenja. Mislim, da je oblika hoté taka, da spominja njena zunanost na kupo.

In solnca nebeškega svit
 Po prahu, po penah, po kapljah razlit
 Na tisoče solnčnih se praškov drobi,
 Iz njih tisočerno iskri!
 Oj živo žari;
 A solnca podobe prvôtne,
 Čarôbne njegove lepote celotne
 Na jézi razpenjenem ni!
 Le hrumi in šumi, mogočni jéz,
 Le vspenjaj valovje, bobnêč se čez!
 Naj le tu valovi razbijajo se,
 Pod jezom bo konec nemíra:
 Tam doli razpršena voda se zbira,
 Razdrôbljeni žarki spet zlijajo se.
 Kakó iz valóv tam smehljá se nebó
 In solnce žareče
 In drevje temnózeleneče
 In cvetje zlató!
 Kakó je tam doli vse mehko,
 Kakó mirnó!
 Ko v té se oziram, se zdi mi, oj reka,
 Da gledam življenje, osodo človeka,
     Človeško srcé,
 Njegovo slast in strast in gorjé!
 Kot voda na jézi kipi nam krí,
 Takó nam srcá valovje hrumí,
 Ko tisoč sovražnih ovír
 Zastavlja življenja težavni nam tír,
 Ko dívja nam strast
 Srcá občutke dobí v oblast
 Ter vreči nas hoče v brezdanjo propast.
 Oh, strè se tedáj
 Nam solnce bliščeče
 Pokoja in sreče!
 Bog vé, če se žarki zberó še kedáj?
 Če vmíri srcá se valovje kipeče?
     Bog daj, Bog daj!
 Le v jasnem valovji pokojnega srca
 Prekrasno nebó vesoljno se zrca,
 In zrca se v njem nešteti cvet,
 Ki ž njim življenja breg je odet.
 O, blažen, ki dajo mu dobra nebesa,
 Da mirno mu teče valovje srcá,
 Da prsí vihár mu sovražni ne stresa,
 On ljubljenec pač je nebá!
 A komur ta sreča ni dana od zgôri,
 On trpi možato, junaški se bori!

Na bregu.

Na bregu stojim in v mórje strmim:
 Pod máno srdito valovje
 Rohní ob kamnító bregovje;
 Do néba praší se megléni dím,
     V obráz mi brizgajo péne
     Od skalne sténe;
 A stena skalna
     Ostane stalna,
 In jaz se na robu ne ganem,
 Viharju kljubujem, ostanem!
 Ko v steno valovje, usóde viháar
     Ob me se zaganja;
 A duh se ponósní ne vklanja:
 Ti streti me moreš, potrétí níkdár,
 Usóde sovražne besneči viháar!

Oljki.*

Drevó, rastoče v vinskem brégu,
 Lepó zeleno v belem snégu,
 Oj drago oljkovo drevó,
 Pozdravljam te srčnó, srčnó!
 Ko travnat ótok u puščavi
 Prijazno tukaj zeleníš;
 Voják ponosen se mi zdiš
 Stoječ po bitvi na planjavi:
 Le njega bojní grom ní strl,
 Tovariše je vse podrl.
 Čemú je tebi smrtna síla
 Življenja moč in kras pustila?
 Da živ nagroben spomenik
 Iz mrtvih tal štrliš navpik?
 Nikakor! Marveč to zelenje
 Oznanja novo nam življenje,
 Ko spet se bo pomladil svet,
 Ko nov razvil se bo nam cvet.
 Na té iz gólih tam grmičev
 Zletava roj nam zvestih ptičev,
 In glásno v vejah žvrgolí
 Menéč, da svet se vže mladí.
 In, oj, kakó mudí radó

Na tebi moje se okó! —
 Prijazno oljkovo drevó,
 Pomník nekdanjih dni cvetóčih,
 Prorok krasnejših dni bodóčih,
     Pozdravljam te,
     Proslavljam te!
 Ti v rane vlivaž nam zdravila,
 Svetóstna nam rodiš mazila,
 Oživljaš nam telesno moč,
 Proganjaš z lučjo temno noč. —
     Prosljavljám te! —
 Mirú podoba ljuba ti
 Ljudem sí vže iz davnih dni.
 Naš rod se ves je bil pokváril
 In módrí Bog se je kesal,
 Da je človeško bitje vstvaril.
 Zató pa vse ljudi končal
 Vpregróznem, splošnem je potópu,
 Zanesel maľemu le trópu.
 Ves rešeni človeški rod
 Tedaj en sam je nósil brod,
 Kdo vé, če ta vbeží pokópu?
 Nad njim mračnó, temnó nebó,

* Oljki. Oda — kar sta tudi „Soči“, „Kmetški hiši“ — (grško *ὄδη* = pesem) je značila pri Grkih vsako pesem, ki se je dala peti ali spremljati z godbo (liro), pa naj je bila resna, slovesna pesem zborov, ki so nastopali v tragedijah, ali vesela, razigrana, lahka popevka. — Danes je to drugače. Naša oda opeva vzvišene predmete (Boga, domovino, lepoto, junaštvo itd.) v izbranem, visokem slogu — jeziku. Zato beri vse ode glasno, da pride vse to do veljave!

In krog in krog brezdanja voda,
A rešnjega nikjeri proda, —

Strašná, strašná!

Kdaj ta brezbrežna voda splahne?

Kdaj srd nebá se vpokoji?

Mar Bog na veke se jezi?

O ne! Dih božji tóplo dahne

In vóda gine, pada, sahne,

Kakór pred sólncem sneg kopní.

In glej, iz vóde se sušeče

Drevó priraste zelenéče,

Golobček bel se nanj spusti,

Na drévu kljuva, kljuva, pika,

In ko z drevesa odleti,

V rudéčem kljunu zeleni

Mu oljkova mladíka.

Kakó je pač brodar vesel

Golóba z vejico vspríjél!

To vejo z oljčnega drevesa

So do človeškega rodú

Poslala blažena nebesa

V poroštvo sprave in mirú. —

Mirú simból si tudi nam!

Glej, prišla oljčna je nedelja,

In polne srečnega veselja

Vrvijo trume v božji hram.

Odrasle zreš in otročiče,

Nesoče oljkove snopiče,

Če ne, mladíke oljčne vsaj,

Svetišče zdi se oljkov gaj.

Skoz ôkna sólnce božje lije

V ta gaj svoj zlatí žar z nebés,

A bolj še sreče solnce sije

Otrôkom z líc in iz očés —

Skoz séncó oljkovih perés.

Pristópi starček sivolás,

In blagoslov nebeški kliče

Njegóv srčnómoleči glas

Na oljčne veje in snopiče,

O, naj te oljke, kjer bi bile,

Bi blagoslov in mir delile!

Da, oljkove mladíke té

Mir bodo in blagóst rodile,

Ko hiše, vrte in poljé

Blagoslavljuje pokropé.

Glej po kropljenji njivo, trato,

Kakó razvija njih se kras!

Kakó se ziblje žíto zláto,

Kakó je poln pšenični klas.

Pod srp vže sili, sili v pas, —

In drevje to — kakó bogato!

O srečni kmetje, srečna vás!

Pa, oh, — kaj se temni nebó?

Pod njim se megle temnosive

Valé čez vrte, trate, njive

Grméč groznó, pretéč strašná.

Pred selsko kočico klečé

Otrôci, starčki in žené,

Z boječim, sólnzatim očesom

K oblačnim, mračnim zró nebesom

Glasná ihtéč,

K Bogú moléč.

A hiše skrbni gospodar

Mladíke oljkove sežiga,

Da vmíril grozni bi vihár:

In sveti dim se k nebu dviga,

In, glej, preteči prej oblák

Na polja vlije dež kroták. —

O, da bi ti, mladíka mila,

Nevihto tudi vtolažila,

Ki burno hrúje med ljudmi,

Ki v srci strastno nam besni,

Da meni vsaj bi jo vmírila!

Srcé mi pravi, da jo boš,

Če prej ne, ko me boš kropíla!

Pred duhom vidim nizko sóbo,

A v sobi blédo sveč svitlôbo;

Mej svečami pa spava mož,

Bled mož, ogrnen s plaščem črnim,

Ki s trakom je našít srebrnim;

On trđno spi, nevzdramno spi,

Možá pa mnóžica ljudi

Z mladíko oljkovo kropí

Želéč mu večnega pokôja.¹

Oj, bratje, ko se to zgodí,

Tedaj končana pot bo môja,

In kônc bo težáv in bôja,

Tedaj potíhne za vsekdár

Srcá mi in svetá vihár!

¹ Prav kakor opisuje pesnik — tako se je vršilo. Kdor ga je kropil onega jasnega jesenskega dne ležečega na mrtvaškem odru, je gotovo v mislih govoril ta sklepni akord.

P. H. Sattner je uglasbil to odo in nam dal ž njo — prvi slovenski oratorij.

Ne tožim!

Ne tožim vam, cvetice,
 Kar mlado mi mori srcé;
 Saj cvetno vaše lice
 Ne ve kaj bol je in gorjé.

Ne tožim, kot sem tožil,
 Brezčutnim, trdim več ljudém;
 Kar plečem sem naložil,
 To nosil bodem večno nem.

Ne tožim, zvézde zlate,
 Bolesti svoje vam nikdár;
 Tam daleč ve migljate, —
 Kaj toga moja vam je mar?

Za srečo nisem rôjen,
 Osódo svojo vem in znam,
 To znam, da sem obsójen
 Čutiti bolečine sam!

Nazaj v planinski raj!*

Pod trto bivam zdaj
 V deželi rajsko mili,
 Srcé pa gor mi sili
 Nazaj v planinski raj; —
 Zakaj nazaj?
 Nazaj v planinski raj!

Glej ta dolinski svét,
 Te zlate vinske griče,
 Te nič, te nič ne miče
 Njih južni sad in cvét?
 Zakaj nazaj?
 Nazaj v planinski raj!

Tu zêlen dol in brég,
 Tu cvétje vže budí se,
 Tu ptičji spev glasí se,
 Gorè še krije snég, —
 Zakaj nazaj?
 Nazaj v planinski raj!

In to ti nič ni mar,
 Da dragi srčno-vdani
 Ti kličejo: „Ostani,
 Nikár od tod, nikár!“
 Zakaj nazaj?
 Ne prašajte zakaj!

O, zlatih dni spomin
 Me vleče na planine,
 Po njih srce mi gine,
 Saj jaz planín sem sin!
 Tedaj nazaj,
 Nazaj v planinski raj!

---

* Nazaj v planinski raj! Gregorčičevo najljubše dete, kar jih je uglašeni. Vedno gre do srca, ko jo slišiš peti, a onega dopoldne, ko je stal mrtvaški voz na Katarinijevem trgu sredi velikanske množice občinstva in so mu jo zapeli pevci na — zadnjo pot v planinski raj, nas je prevzela, kakor gotovo nikdar prej in nas ne bo nikoli več. Solze so govorile ...

Anton Aškerc.

(1856—1912.)

Rodil se je Aškerc leta 1856. pri Sv. Marjeti blizu Celja, kjer je študiral gimnazijo in jo končal l. 1877., nakar je vstopil v mariborsko semenišče in postal duhovnik. Kaplanoval je delj časa po raznih krajih Sp. Štajerske. Ko je bil vpokojen, je nastopil službo mestnega arhivarja v Ljubljani, kjer je umrl l. 1912.

Aškerc je epik — lirik je bolj mimogrede. Pisati je začel v Stritarjev „Zvon“, pisal v knjige Družbe sv. Mohorja in v „Ljubljanski Zvon“ spočetka pod imenom Gorazd. Pozneje z malimi izjemami s polnim imenom v „Zvon“ in „Slovana“ do svoje smrti.

Prve zbirke: „Balade in romance“ 1890, „Lirske in epske poezije“ 1896 in še „Nove poezije“ 1900, ki so izšle v založbi pl. Kleinmayr in Bamberg — zlasti prvi dve — ohranita Aškercu ime med prvimi našimi pesniki; poznejše pesmi so zvečine manjše vrednosti.

Glas vetrov.

Na domovine meji tam,
Na gôri strmi stal sem sam;
Na zemljo tujo pred menôj
Pogled temán je vpert bil moj.

In veter vzdigne se močan
Čez tuje zemlje cvetno plan;
V bregóve gôrske pribuči
Med sive skale in čerí.

In tod — zdaj milo joče mi,
Zdaj med skalovjem stoče mi,
A zdaj zatuli po bregéh,
Pretrése mozeg mi v kostéh!...

O, saj to veter ni močan
Vršeč čez cvetno to raván;
In piš in glas to ni vetróv,
To glas nemirnih je duhóv!

Očakov to duhovi so,
Očakov to glasovi so,
Ki v tuji zemlji spijo zdaj,
Ki naša bila je nekđaj.

Pač grenko tamkaj spanje spé,
Odeje tuje jih težé!
Zató prebridko dan na dan
Tožbé ječé čez hrib in plan:

„Kjerkoli solnce séva tod,
Šlovanski je prebival rod;
A tujec tod zdaj širi se,
Oholo nam šopiri se.“

„Premehki pač mi bili smo,
Da zemljo mu pustili smo,
Da v jarem smo vклонili vrát —
Robjé postali mu takrát!“

„Ta krivda nam ne da mirú
V grobov stoletnih hladnem dnú.
Zató pa vi maščujte nas,
Svarilni naš spoštujte glas!“

„Srcé slovansko ven in ven
Óklèp obdávaj vam jeklen,
Ko tujec le za pol pedí
Zemljé vam vzeti poželí!...“

O glas vetróv, resán takó,
Le túli národu v uhó!
Ti vnemaj, úči, drámi ga,
Da tujec ne premami ga!

Mi vstajamo!

Mi vstajamo! In vas je strah?
 Pokáj takó hrumite!
 Slovana se bojite?
 Teži vam dušo huda vest,
 In vestivam stiska jezno pest?
 Bojite se — osvete
 Od množice neštete?

Mi vstajamo! Trepéči svet!
 Mi vstajamo gotóvo
 V življenje svetlo, nóvo.
 Nič več nam drag ni spanja mrak,
 Na delo vódi nas korák;
 Noč temna je za nami,
 Svobóde svit se dramí.

Mi vstajamo; budi nas luč.
 Oj dolgo pač smo spali,
 Vi speče nas — teptáli.
 Pa dasi ste teptáli nas,
 Še niste pokončáli nas:
 Zatrli niste spéčih,
 Ne boste nas bedéčih!

Mi vstajamo — poslédjni pač
 Med brati vsega svéta,
 Najmlajša bojna čéta.
 Pa dasi smo pozni, mladi,
 Kaj nas to žali, kaj bolí!
 Rod stari hira, gine,
 Bodočnost je — mladine.

Mi vstajamo, mi vstajamo!
 Bojite se osvete
 Od množice neštete? . . .
 Oj srca mlada nam goré,
 Po dnevu našem hrepené:
 Osveta naj slovanska —
 Ljubezen bo krščanska!

Na dómu.

Bodi pozdravljen, dóm moj, srčnó,
 Zopet te vidi moje okó;
 Vès kakor nékdaj še se mi zdiš,
 Ko izmed drevja ljubko blestiš.

Bodi pozdrávljen, pristan moj ti,
 Pristan moj varni mladih mi dni!
 V tebi sem sanjal sanje sladké,
 Tuje mi bilo življenja morjé.

Ali zapústil tēbe neják,
 Stopil sem k morju mlád in legák,
 Stópil v usóde klamni sem čoln,
 Vésal v življenje nádej sem poln.

V čolnu tem dolgo jaz že veslám,
 Kám me ponēse, kám — še ne znám;
 Samo to vém, da v mórski propád
 Vtaplja se srčnih vedno več náđ!

Tebe le videt énkrajt še vsaj
 Prišel sem, dóm moj, zgúbljeni raj!
 Vès kakor nékdaj še se mi zdiš,
 Ko izmed drevja ljubko blestiš.

Z rosnim očesom moram od tód,
 V tuje spet kraje žene me pót;
 Zdrav mi ostani mili moj dom!
 Morda te videl nič več ne bom.

Peter Podreka.

(1822—1889.)

Peter Podreka, duhovnik v Beneški Sloveniji, se je pridno zanimal za našo književnost, širil knjige med svojimi rojaki — tudi „Novice“. Zložil je nekaj pesmic, izmed katerih je „Slavjanka na Beneškem“ najbolj znana, ker ji je zložil nadučitelj Carli napev. Ponižni pevec je bil ves ganjen, ko jo je prvič slišal nepričakovano peti v Kobaridu. Pesem je zložil gotovo pod neposrednim vplivom Jeriševe „Slovenske deklice“, ki jo je bral v „Novicah“. Podreka je časovno naš prvi beneški pevec.

Slavjanka na Beneškem.

Jaz nisem Taljanka,
Pa tudi ne bom,
Sem zvesta Slavjanka
In ljubim svoj dom.

Hči matere Slave
Kreposti nje znam,
Slavjanske zastave
Nikol' ne izdam.

Le tebi bom zvesta,
Predragi moj dom,
A tujcu nevesta
Nikoli ne bom!

Sad moj'ga poroda
Pa moral bo bit':
Svobodi naroda
Slavjanskega škit.

Od zibelke male
Učila ga bom,
Do moškosti zale
Ljubiti svoj dom.

Ko tróblja zapoje
In top zagrmí,
Hajd! sin, zdaj na boje,
Na vojsko i ti!

Pogum bom dajála
Mu v boji vselej,
Zastavo kazála,
Da vdari naprej!

Po boji vriskala,
Če zmaga moj sin,
In bodem venčála
Ga vrh razvalin.

Slavjanska mladica
Na pragu domá
Ga ljubi na lica,
Rokó mu podá.

In v kroge vesele
S častjó bo sprejet,
Slavjanske dežele
Junakom prištet.

Na slavno gomilo,
Če pade mi sin,
Lovorsko vezilo
Naložim v spomin.

Slavjanom kazála
Gomilo pa bom,
Na znanje dajála:
Ta pal je za dom!

Josip Pagliaruzzi-Krilan.

(1859—1885.)

Dolgo desetletje potem, ko se je rodil Gregorčič, so se oglasile Rojenice s pevsko liro v Kobaridu. V hiši sredi trga — ki je sedaj ni več — se je rodil l. 1859. Josip Pagliaruzzi. Obiskoval je ljudsko šolo doma in potem gimnazijo v Gorici, kjer je imel v višjih razredih za profesorja slovenščine Levca, ki je odlično vplival na svoje učence (Pagliaruzzi, Štrekelj, Rutar, Kragelj, Gregorčič ml.). Po končani gimnaziji je študiral pravo na Dunaju in po prvem rigo-rozu praktical pri sodišču v Gorici. Vsled bolehnosti je opustil nadaljni študij in prevzel v domačem trgu pošto, kjer je umrl 1885.

Kakor je Gregorčič skoroda izključno lirik, tako je Pagliaruzzi-Krilan epik. Lirskih pesmi ima le malo. Priproste so in brez globokosti: ljubezen do rodnega kraja, hrepenenje po planinah. Bolj ko v liriki je očit v epiki vpliv narodne pesmi.

Na planine!

Góri, gori na planine
Misel vsaka mi leti,
Góri mi iz te doline
Duša moja hrepeni.

Góri, kjer presrečna leta,
Mláda leta tekla so,
Tam se sreča mi obéta,
Tja nemirne misli vró.

Le imejte krasne svoje
Vi ravnine in vrté,
Dajte mi planine moje,
Dajte moje mi goré!

Samoti.

Kakó priljubljena si ti,
Prijazna tiha mi samota!
Iz hrupa glasnega ljudi
Bežim sem k tebi, jaz sirota.

Kaj meni svet se za gorjé,
Ki srce bratu napolnuje?
Kaj njega brigajo solzé? —
Hudobni svet jih zasmehuje.

Tu neopazovan živim
In premišljujem svojo togo,
Na skrivnem tukaj se solzím,
Srce tolažim si ubogo.

Zato iz svéta jaz bežim
V naročje tvoje sém, samota,
Na skrivnem tukaj se solzím
In lajšam si gorjé, sirota.

Mladi hrast.

Mlad se hrast na rebri
Kvišku je popel,
V mladi moči rastel
Gori je vesel.

Trdno se je v zemljo
Vglobil mu koren,
Zdrav in čvrst iz njega
Je pognal stržen.

Ravno krepko deblo
V vrh kipelo je,
Vejevje košato
V zrak molelo je.

Svest moči si mlade
In zavzet krasú
Gledal je ponosno
Hrast v poljé z bregú.

A pod skorjo trdo
Črv zarije se;
Do osrčja hrastu.
Črv privije se.

Tam s strupenim zobom
Gloda dan in noč
In pohlepno srka
Hrastu mlado moč.

Skrhajo se veje,
Deblo se skrivi,
In koren se hrastu
Pod zemljó suši.

Smrtno ranjen v rebri
Hrast stoji potrt;
Bridke ure čaka,
Ko podrè ga smrt.

Kakor hrast na rebri
Jaz sem vzrastel bil,
Kakor on ponosen,
Raven, zdrav in čil.

Strt ko hrast mladosten
Nem zdaj plakam jaz;
Težke smrti zgodnje
Bridko čakam jaz.

KAZALO.

Stran

Uvod	3
Valentin Vodnik: Pravilo, Dramilo mojih rojakov, Zadovoljni Kranjec, Jeklenice, Kratka pa krepka, Radovoljni brambovci, Brambovska molitev, Napitek, Premaga, Kós in brézen, Tekica, Ribič, Voznik, Moj spominik, »Pratike« za leto 1814 prerokba	5
Anton Martin Slomšek: Tri najlepše rožice, Sedanji svet, Zdravica Slovencev, Veseli hribček, Popotnica vojaška, Čas, Vodniku	19
Dr. France Prešeren: Geslo, Dekletom, Kam? K slovesu, Mornar, Soldaška, Zapuščena, Nezakonska mati, Slovo od mladosti, Soneti, Pevcu, V spomin Matija Čopa, V spomin Valentinu Vodniku, Zdravica, Zabavljivi napisi	20
Valentin Stanič: Mati božja v časti, Hvala vinske trte	33
Urban Jarnik: Zvezdje	36
Peter Danjko: Popevajoči škerlec	37
Dr. Jaka Zupan: Baron Valvazor, Nemka o Kranjicah	38
Miha Kastelic: O mraku, Zatrti, Zaprite duri!	39
Ignacij Holzapfel: Življenje	40
Blaž Potočnik: Dolenjska, Prašanje — odgovor, Planinar	41
Dr. Jernej Levičnik: Iskana dežela	43
Franc Svetličič: Zabavljica	44
Davorin Trstenjak: Zvezda	44
Ivan Vesel Koseski: Vojaška, Kdo je mar? Bravcem »Novic« h koncu l. 1845 v spomin	45
Valentin Orožen: Dečko s planine	50
Jožef Virk: Slovensko dekle	51
Martin Semrajec: Triglav	52
Andrej Praprotnik: Domovina, Moj dom	53
Dr. Lovro Toman: Pesem koroških Slovencev	54
Fr. Jeriša: Slovenska deklica	55
Matija Valjavec-Kračmanov: Drevo v cvetu, Brezgorje, Župánja hči	56
Franc Levstik: Péсни i péšnik, Spomladi, Pred mlinom, Popótnik, Otv, Deklica i ptič, Upanje, Grešnikova molitev, Jutro, Dete jezdi na koléni, Kolina, Rimska cesta, Svetemu Eliji	58
Miroslav Vilhar: Planinarica, Kmet	67
France Cegnar: Rojakom, Na grobih	68
Anton Umek-Okiški: Mornarska	69
Janez Bilc: Pastirska, Vinska trta	70
Dr. Jakob Razlag: Domovini	72
Dr. Gregor Krek: Oblakom	72
Simon Jenko: Ptici, Obujenke, Obrazi, Slovenska zgodovina, Samo, Adrijansko morje, Naprej, Naše gore, Mati, Trojno gorje, Korak v življenje, Angelj tožnih, Zimski dan, Zakaj se smiliš mi?	73
Simon Gregorčič: Soči, Na potujčeni zemlji, Zjasni zvezde mu temne! Sam, Kmetski hiši, Daritev, Kupa življenja, Pri jezcu, Na bregu, Oljki, Ne tožim! Nazaj v planinski raj!	80
Anton Aškerc: Glas vetrov, Mi vstajamo! Na dómu	91
Peter Podreka: Slavjanka na Beneškem	93
Josip Pagliaruzzi-Krilan: Na planine! Samoti, Mladi hrast	94